

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Кафедра психології

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ДИТИНИ: ПРАКТИКУМ

Студент (ППП) _____

Факультет _____

Спеціальність _____

Група _____

Викладач _____

Термін перевірки з «__» _____ по «__» _____ 20__р.

Мелітополь – 20 __ р.

Психологія розвитку дитини: Практикум / Укладачі Г.Б. Варіна, Т.А. Каткова, Н.М. Фалько. – Мелітополь: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2014. – 113 с.

Розв'язання практичних завдань навчання, виховання і розвитку особистості психологом, соціальним працівником, педагогом неможливе без розуміння специфіки її психічного розвитку та становлення на різних етапах онтогенезу. Посібник «Психологія розвитку дитини: Практикум» орієнтований на формування у студентів умінь інтеріорізовувати теоретичні знання у практичний досвід та формування у майбутніх психологів наукового світогляду, озброєння знанням основних закономірностей розвитку психіки людини з орієнтацією на досягнення зрілості в різні вікові періоди, забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців, що володіють глибокими знаннями в галузі сучасної вікової психології та психології розвитку дитини, які володіють науково-дослідними методами роботи, навичками самоаналізу розвитку і здатних до самостійної діяльності.

Рецензенти:

В.В. Зарицька, доктор психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

С.В. Походенко, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Запорізького національного технічного університету

О.В. Старинська, кандидат психологічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету

Затверджено на засіданні кафедри практичної психології (Протокол № 6 від 29.01.2014 року)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ	5
Тема 1. Предмет і основні поняття психології розвитку дитини	5
Тема 2. Принципи і методи психології розвитку дитини	15
Тема 3. Історія та сучасний стан психології розвитку дитини	24
Тема 4. Періодизація психічного розвитку дитини	33
Тема 5. Фактори психічного розвитку дитини	44
ПРОГРАМОВАНЕ ОПИТУВАННЯ	49
МОДУЛЬ II. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО РАННЬОЇ ЮНОСТІ	52
Тема 6. Зародження психіки дитини у пренатальному періоді	52
Тема 7. Психічний розвиток новонародженого та немовляти	57
Тема 8. Психологічні особливості дітей раннього віку	64
Тема 9. Психічний розвиток дошкільнят	72
Тема 10. Психічний розвиток молодших школярів	82
Тема 11. Психічний розвиток підлітків	89
Тема 12. Психічний розвиток у ранньому юнацькому віці	101
ПРОГРАМОВАНЕ ОПИТУВАННЯ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	111

ВСТУП

Метою освоєння дисципліни «Психологія розвитку дитини» є формування у майбутніх фахівців наукового світогляду, озброєння знаннями основних закономірностей розвитку психіки дитини з орієнтацією на досягнення зрілості в різні вікові періоди, забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців, що володіють глибокими знаннями в галузі сучасної вікової психології та психології розвитку дитини, які володіють науково-дослідними методами роботи, навичками самоаналізу розвитку і здатних до самостійної діяльності.

Головною метою курсу «Психологія розвитку дитини» є ознайомлення студентів з сучасним станом знань про рішення фундаментальних психологічних проблем, таких як проблема віку, розвитку, його умов, рушійних сил, мети; мінливості психіки в освітньому середовищі.

Завдання курсу:

- ✓ ознайомлення з можливостями сучасної «психології розвитку дитини», її предметом, комплексним характером її основних розділів, методологією і методами;

- ✓ вивчення основних методологічних підходів до дослідження мінливості психіки, знайомство з теоретичними та методологічними основами психології розвитку дитини;

- ✓ розуміння особливостей вікової мінливості психіки дитини і особливостей розвитку психічних процесів, станів і властивостей особистості на різних етапах онтогенезу;

- ✓ поглиблення знань праць видатних вітчизняних і зарубіжних психологів;

- ✓ встановлення зв'язку психології з іншими науками (філософією, медициною, антропологією, анатомією, фізіологією, біологією та іншими) і з суміжними галузями психології (загальною психологією, психологією індивідуальних відмінностей, психофізіологією, соціальною психологією, психологією особистості, психодіагностикою та іншими);

- ✓ створення передумов для подальшої самостійної роботи студентів.

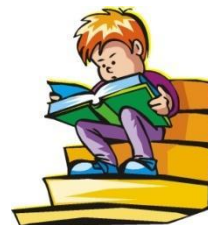
У результаті теоретичного вивчення дисципліни студент повинен

знати: сучасні поняття психології розвитку дитини, вікової психології; основні напрями сучасних (вітч. і заруб.) віково-психологічних досліджень, методологічні підстави аналізу проблем розвитку дитини, розуміти роль онтогенезу і життєвого шляху в становленні особистості, розуміти значення спілкування, пізнання і діяльності для розвитку на різних етапах життя; специфіку розвитку і психічні новоутворення кожного вікового етапу життєвого циклу людини.

вміти: розробляти і проводити різні форми психологічного дослідження проблем розвитку в освітній практиці, застосовувати результати досліджень з психології розвитку дитини при вирішенні конкретних освітніх і дослідницьких завдань, складати діагностичні батареї з метою психодіагностичної оцінки параметрів розвитку, особистісної зрілості.

володіти: матеріалом курсу; навичками самоорганізації, саморозвитку на шляху до досягнення особистісної та профзрілості; організації самостійної роботи.

Модуль I. Теоретичні й методологічні аспекти психічного розвитку дитини

Тема 1. Предмет і основні поняття психології розвитку дитини

Мета: ознайомитися з основними поняттями, що відображають закономірності онтогенезу людини, визначити умови і рушійні сили психічного розвитку дитини.

План

1. Предмет і структура дитячої психології
2. Поняття, що характеризують онтогенез людини (дозрівання, розвиток, формування, становлення, навчання і виховання)
3. Основні закономірності психічного розвитку людини
4. Передумови, умови і рушійні сили психічного розвитку дитини

Література

1. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка. - К.: Вища школа, 1976. - Розділ I.
2. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. - К.: Просвіта, 2001. - С. 5-7, 10-39.
3. Максименко С. Д. Основи генетичної психології. - К.: НПП «Перспектива», 1998. - 245 с.
4. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академ-видав, 2008. - 432 с.
5. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
6. Психологія (загальна та вікова). Навчальний посібник. Уклад. Аханова А.В. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 192 с.
7. Кушнір Ю. В., Оверчук В.А., Шпортун О.М. Вікова та спеціальна психологія: навчальний посібник. Вінниця: Центр оперативного друку «Документ Принт»., 2020. 384 с.
8. Вікова психологія навч. посіб. для с туд. вищ. навч. закл. О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека; М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К. : ЦНЛ, 2020. 376 с.

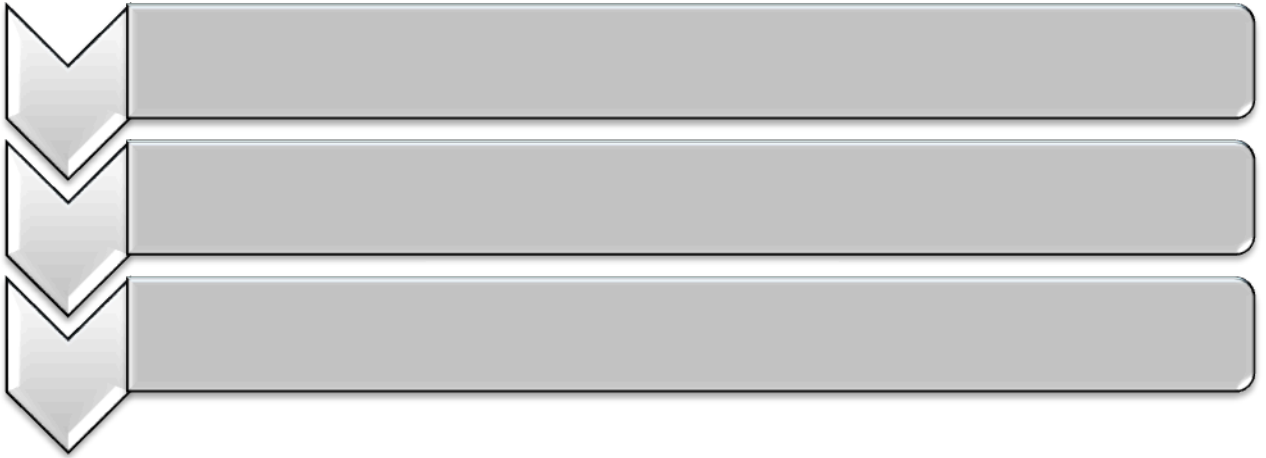

I. Теоретичні завдання

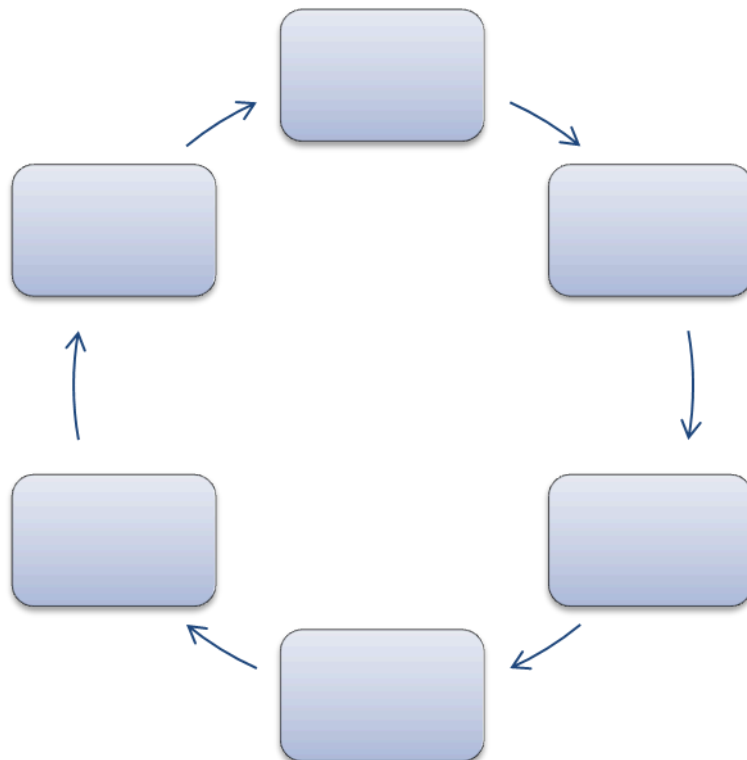
1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Онтогенез</i>	
<i>Психічний розвиток</i>	
<i>Дозрівання</i>	
<i>Становлення</i>	

3. Визначте та проаналізуйте основні лінії психічного розвитку дітей у процесі навчання і виховання.

4. Сформулюйте та проаналізуйте закономірності психічного розвитку дитини.

7. Опишіть умови психічного розвитку дитини.

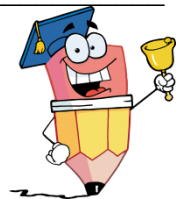
внутрішні

зовнішні

8. Визначте внутрішні суперечності (за Г.С. Костюком), що лежать в основі рушійних сил психічного розвитку дитини.

Доведіть, що саме внутрішні суперечності особистості є базовими для її психічного розвитку.

Відповідь: _____

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Обґрунтувати твердження:

а) “Дитина не розвивається і виховується, а розвивається, виховуючись і навчаючись” (С.Л. Рубінштейн).

б) “Ні, не білою дошкою є душа дитини, а деревом у зерні, людиною у можливості” (В.Г. Белінський).

Відповідь: _____

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

2. Якщо психологи мають справу з явищами затримки психічного розвитку дитини, чи не заперечує це його неперервність?

Відповідь: _____

[illegible]

[illegible]

3. К.Г. Юнг писав про наявність у психіці кожної людини колективного несвідомого. Визначте, який фактор психічного розвитку воно відображає.

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

4. Проаналізуйте вплив мікро- та макросоціуму на психічний розвиток особистості, їх взаємозв'язок та специфіку

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

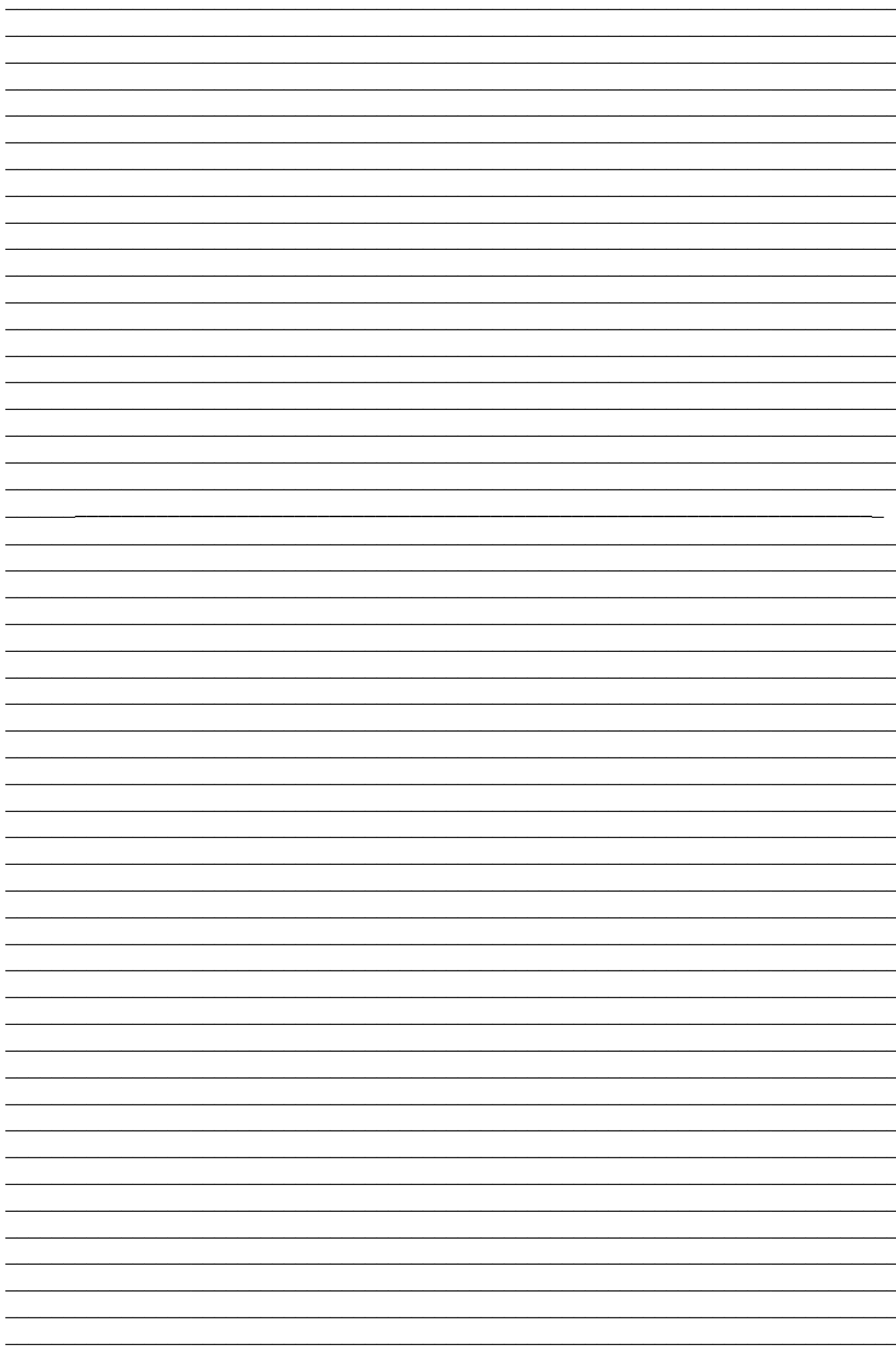
III. Практичні завдання

1. Вирішіть наступні психологічні задачі
1. У сім'ї відомого психолога Ладигіної-Котс до чотирьох років жив шимпанзе Іоні. Він мав у своєму розпорядженні різні іграшки, спав на ліжку, їв за столом разом з усією сім'єю. Дослідниця намагалася навчити Іоні користуватися предметами домашнього вжитку, хотіла, щоб він розумів слова. Чого набув за час перебування серед людей і завдяки навчанню і вихованню Іоні? Чи вдалося підняти мавпу на вищий рівень психічного розвитку? Обґрунтуйте свою думку.
2. Серед деяких батьків поширена думка, що недоліки їхніх дітей: лінь, небажання вчитися, неслухняність, впертість - визначаються спадковістю? Чому ця теорія зараз так поширена серед батьків? Назвіть можливі причини.
3. Одного з персонажів роману Ж. Верна "Діти капітана Гранта" за вчинення злочинів висадили на безлюдний острів. Він отримав можливість працювати і, працюючи, перевиховатися. На острів привезли консерви, одяг, інструменти, зброю, книги. Чому Айртон втратив людську подобу, перетворився на "білу мавпу"? Чому Робінзон Крузо, який опинився у важчому становищі, зберіг людський інтелект і гідність?
-

Відповідь:

[illegible]

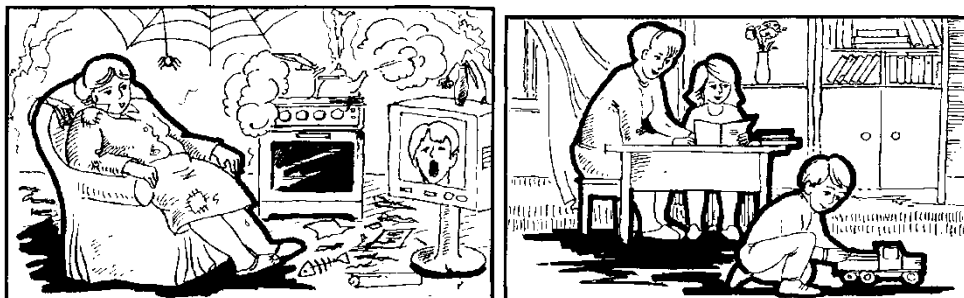
2. Аналіз будови психічної реальності.

Інструкція: «Подивіться, будь ласка, уважно на кожен малюнок. Визначте, які модальності психічної реальності більшою мірою впливають на поведінку персонажів на кожному малюнку. Поясніть свою відповідь, використовуючи для нього карту психічної реальності». При аналізі результатів використовується загальнопсихологічне знання про будову психічних функцій і поняття «психічні функції».

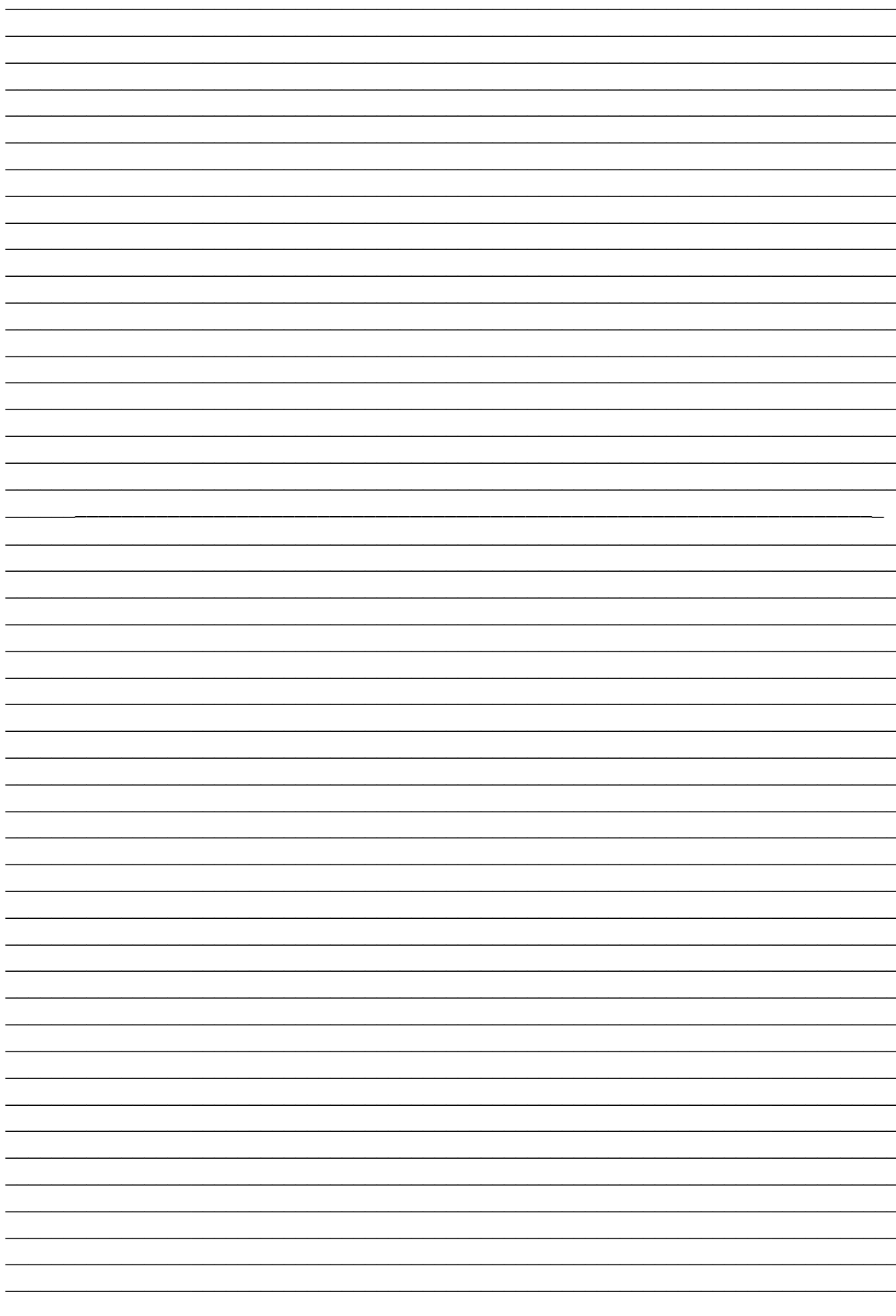

3. Засвоєння словника опису психічної реальності.

Інструкція: «Подивіться на малюнки, на них зображена одна і та ж жінка в різні моменти свого життя. Користуючись картою психічної реальності - схеми I -III, опишіть зміст переживань на кожному малюнку. Покажіть, які модальності психічної реальності змінилися більше; а які - незначно. Запишіть свої описи, виділіть в них слова, які характеризують різні модальності психічної реальності. При аналізі результатів використовуйте поняття про відносно стійких і відносно мінливих властивостях психічної реальності».

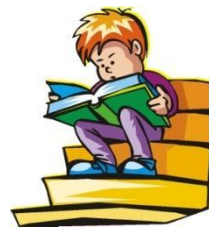

Відповідь:

Теми доповідей і рефератів:

1. Взаємозв'язок процесів навчання, виховання і розвитку.
2. Закон формування вищих психічних функцій.
3. Культурний розвиток дитини.
4. Категорія діяльності в дитячій психології.
5. Становлення міжособистісних стосунків в ранньому онтогенезі.
6. Зміст взаємозв'язку психічного з іншими напрямками розвитку людини.
7. Диференціація неперервності та дискретності як ознак психічного розвитку людини.
8. Вияви нерівномірності та незворотності психічного розвитку.
9. Сутність спіралеподібного характеру психічного розвитку людини.
10. Поняття факторів та умов психічного розвитку, їх диференціація.
11. Роль біологічного фактора у психічному розвитку людини.
12. Функції соціального середовища в психічному розвитку.
13. Значення активності як фактору психічного розвитку людини.
14. Роль навчання та виховання у психічному розвитку дитини.

Тема 2. Принципи і методи психології розвитку дитини

Мета: ознайомлення з класифікацією методів вивчення психіки дитини, засвоєння принципів та особливостей дослідження психічного розвитку дитини на різних етапах онтогенезу.

План

1. Принципи вивчення психіки дитини
2. Класифікація методів дитячої психології
3. Спостереження як метод дитячої психології
4. Експеримент у дитячій психології
5. Методи бесіди та вивчення продуктів діяльності дітей
6. Особливості вивчення психіки дитини педагогом

Література

1. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академ-видав, 2008. - 432 с.

2. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія. Модульний навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2019. 304 с.

3. Психологія (загальна та вікова). Навчальний посібник. Уклад. Аханова А.В. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 192 с.

4. Кушнір Ю. В., Оверчук В.А., Шпортун О.М. Вікова та спеціальна психологія: навчальний посібник. Вінниця: Центр оперативного друку «Документ Принт», 2020. 384 с.

5. Вікова психологія: навч. посіб. для с туд. вищ. навч. закл. О.П. Сергеєнкова, О.А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка; М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К.: ЦНЛ, 2020. 375 с.

6. Савчин, М. Вікова психологія : навч. посіб. / Мирослав Савчин, Леся Василенко. 3-є вид., переробл., допов. К.: Академія, 2017. 368 с.

І. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Детермінізм</i>	
<i>Індетермінізм</i>	

<i>Спостереження</i>	
<i>Бесіда</i>	
<i>Інтерв'ю</i>	
<i>Тестування</i>	
<i>Експеримент</i>	
<i>Біографічний метод</i>	
<i>Праксометричний метод</i>	

2. Проаналізуйте основні принципи вивчення психіки дитини.

3. Опишіть класифікацію методів психології розвитку дитини.

1 група	
2 група	
3 група	
4 група	
5 група	

4. Визначте вимоги, яких повинен дотримуватися дослідник під час спостереження.

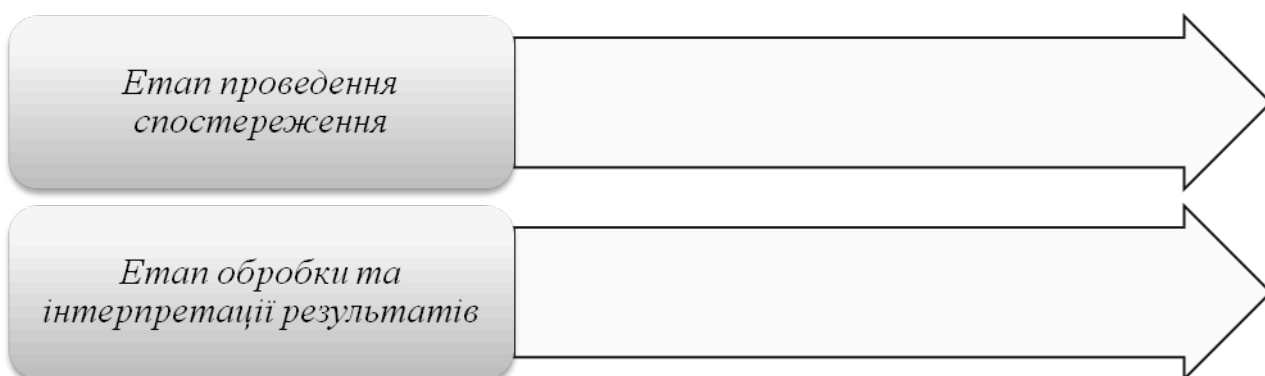
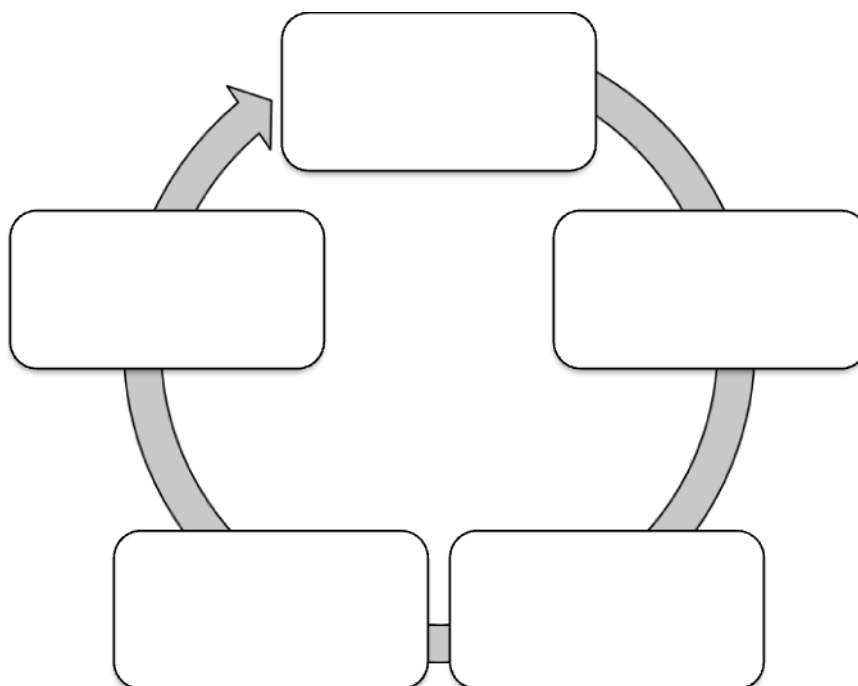
5. Охарактеризуйте види спостереження.

<i>в залежності від позиції спостерігача</i>	
<i>з точки зору хронологічної організації спостереження</i>	
<i>в залежності від активності спостерігача</i>	
<i>в залежності від регулярності</i>	
<i>в залежності від упорядкованості</i>	

6. Опишіть процедуру спостереження.

Підготовчий етап

Структура дослідницької програми

7. Охарактеризуйте типи експериментальних досліджень у психології розвитку дитини.

Критерій: спосіб організації експерименту	
Критерій: характер впливу	

Критерій: дослідницька мета	
Критерій: відповідальна реальність	

8. Визначте особливості використання методу бесіди та аналізу продуктів діяльності дітей.

Відповідь:

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Доведіть, що психологічна спостережливість - складова педагогічної майстерності вчителя.

Відповідь:

2. В одному експерименті за допомогою методик порівнювали особливості окремих характеристик пам'яті дошкільників, школярів і дорослих. Як називається метод, за допомогою якого здійснювали це дослідження? Які вимоги ставлять дослідникам для отримання об'єктивних результатів?

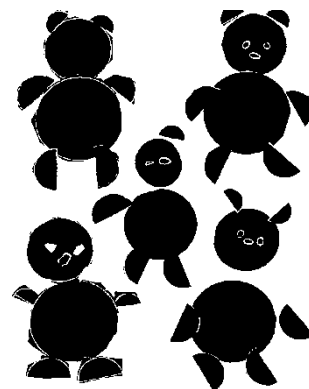
Відповідь:

Відповідь:

1. Розв'яжіть психологічні задачі

A cartoon illustration of a young girl with blonde pigtails, wearing a green shirt and a white headband, lying on her stomach and drawing a circle on a piece of paper. She is using a compass and a ruler. A protractor and a pencil are also visible on the paper.

Відповідь:

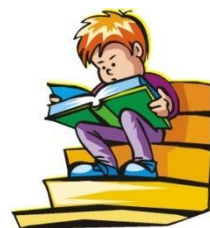
This image shows a full page of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

2. Аналіз продуктів трудової діяльності дошкільників

Матеріал: аплікації. Виконані таким чином: діти повинні були вирізати зразок ножицями, намазати його клеєм і приклеїти на спеціальний аркуш паперу. Процес контролювався дорослим - вихователем.

Інструкція: «Подивіться уважно на всі зразки апікації. Складіть схему аналізу продуктів діяльності дошкільників, виділіть групу критеріїв, які дозволять описати індивідуальні особливості виконання апікації кожною дитиною».

Відповідь: _____

Тема 3. Історія та сучасний стан психології розвитку дитини

Мета: засвоїти основні історичні віхи у психологічній науці становлення знань щодо психічного розвитку дитини

План

1. Зародження знань щодо психічного розвитку дитини у філософії та природознавстві;

2. Психологія розвитку дитини у Радянському Союзі;
3. Психологія розвитку дитини в Україні:
- 3.1. Передісторія психології розвитку дитини в Україні
- 3.2. Розвиток психології розвитку дитини в Україні у XIX-XX ст.
4. Основні теорії психічного розвитку дитини за кордоном.

Література

1. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - С. 5-7, 10-39.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. - К.: Академ-видав, 2008. - 432 с.
3. Приходько Ю. О. Дитяча психологія: Нариси становлення та розвитку. - К.: Міленіум, 2003. - 192 с.
4. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник. - Дрогобич: Видавн.фірма «Відродження», 2001. - 287 с.
5. Психологія (загальна та вікова). Навчальний посібник. Уклад. Аханова А.В. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 192 с.
6. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.
7. Гріньова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
8. Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник. Луцьк: ЛПК, 2019. 76 с.
9. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Дитяча психологія</i>	
<i>Актуальний розвиток особистості</i>	
<i>Зона найближчого розвитку</i>	
<i>Конвергенція</i>	

2. Проаналізуйте процес зародження знань щодо психічного розвитку дитини у філософії та природознавстві

Відповідь: _____

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

Назва періодів	Відомості про період
1	1990-1991
2	1992-1993
3	1994-1995
4	1996-1997
5	1998-1999
6	2000-2001
7	2002-2003
8	2004-2005
9	2006-2007
10	2008-2009
11	2010-2011
12	2012-2013
13	2014-2015
14	2016-2017
15	2018-2019
16	2020-2021
17	2022-2023
18	2024-2025
19	2026-2027
20	2028-2029
21	2030-2031
22	2032-2033
23	2034-2035
24	2036-2037
25	2038-2039
26	2040-2041
27	2042-2043
28	2044-2045
29	2046-2047
30	2048-2049
31	2050-2051
32	2052-2053
33	2054-2055
34	2056-2057
35	2058-2059
36	2060-2061
37	2062-2063
38	2064-2065
39	2066-2067
40	2068-2069
41	2070-2071
42	2072-2073
43	2074-2075
44	2076-2077
45	2078-2079
46	2080-2081
47	2082-2083
48	2084-2085
49	2086-2087
50	2088-2089
51	2090-2091
52	2092-2093
53	2094-2095
54	2096-2097
55	2098-2099
56	2100-2101
57	2102-2103
58	2104-2105
59	2106-2107
60	2108-2109
61	2110-2111
62	2112-2113
63	2114-2115
64	2116-2117
65	2118-2119
66	2120-2121
67	2122-2123
68	2124-2125
69	2126-2127
70	2128-2129
71	2130-2131
72	2132-2133
73	2134-2135
74	2136-2137
75	2138-2139
76	2140-2141
77	2142-2143
78	2144-2145
79	2146-2147
80	2148-2149
81	2150-2151
82	2152-2153
83	2154-2155
84	2156-2157
85	2158-2159
86	2160-2161
87	2162-2163
88	2164-2165
89	2166-2167
90	2168-2169
91	2170-2171
92	2172-2173
93	2174-2175
94	2176-2177
95	2178-2179
96	2180-2181
97	2182-2183
98	2184-2185
99	2186-2187
100	2188-2189
101	2190-2191
102	2192-2193
103	2194-2195
104	2196-2197
105	2198-2199
106	2200-2201
107	2202-2203
108	2204-2205
109	2206-2207
110	2208-2209
111	2210-2211
112	2212-2213
113	2214-2215
114	2216-2217
115	2218-2219
116	2220-2221
117	2222-2223
118	2224-2225
119	2226-2227
120	2228-2229
121	2230-2231
122	2232-2233
123	2234-2235
124	2236-2237
125	2238-2239
126	2240-2241
127	2242-2243
128	2244-2245
129	2246-2247
130	2248-2249
131	2250-2251
132	2252-2253
133	2254-2255
134	2256-2257

Характеристика

Період дикості (від народження до 4-ох років)	
Період полювання (4–9 років)	
Період пастушества (9–12 років)	
Землеробський період (12–16 років)	
Торгово-економічний період (16 років – дорослість)	

7. Охарактеризуйте стадії психосексуального розвитку за Фройдом.

Стадія	Тривалість	Опис
Оральна		
Анальна		
Фалічна		

Латентна
Генітальна

8. Опишіть стадії психосоціального розвитку за Еріксоном.

<i>Вік людини</i>	<i>Позитивне новоутворення</i>	<i>Негативне новоутворення</i>

9. Проаналізуйте теорії соціального наочіння.

Відповідь: _____

10. Опишіть стадії когнітивного розвитку особистості за Піаже.

```
graph TD; A[ ] --> B[ ]; B --> C[ ]; C --> D[ ]
```

11. Порівняйте базові вітчизняні концепції психічного розвитку (Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Д.Б. Ельконіна, Л.І. Божович, Г.С. Костюка)

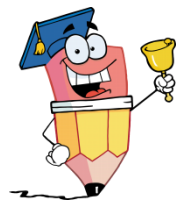
Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Поміркуйте, чому свою психологію Л.С. Виготський назвав вершинною?

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

III. Практичні завдання

1. Аналіз ситуації

Прочитайте запропоновану ситуацію і визначте, якої точки зору дотримується кожна дійова особа: біхевіористичної, гештальтистської, психоаналітичної, гуманістичної, когнітивістської або ж еклектичної. Обґрунтуйте своє рішення.

Ситуація. Кімната дворічного хлопчика. Восьма година вечора. Хлопчик стоїть біля ліжечка в оточенні своїх родичів: батька, матері, дідуся, дядька і тітки. Всі вони - психологи.

Хлопчик (плаксиво): Не буду спати сам. Мені темно і страшно. Буду спати з дорослими, у великому ліжку.

Мати: бідний мій, він же навіть не підозрює, чому йому страшно. Напевно, він ще в пологовому будинку злякався чогось темного, і тепер йому завжди страшно залишатися одному в темряві. Коли-небудь мені доведеться попрацювати з ним над його страхами і витягнути цю проблему з його позасвідомого.

Дядько: Та не витрачай ти часу даремно! Просто поклади поряд з ліжечком пару цукерок. Раз-другий поїсть в темноті цукерок, а на третій - сам попросить вимкнути світло.

Тітка: Ти завжди надаєш значення дрібницям. Очевидно хлопчик ще недостатньо усвідомлює, що таке темнота, на відміну від темноти. Мабуть, його очі ще не цілком адаптувалися до умов неосвітленого приміщення.

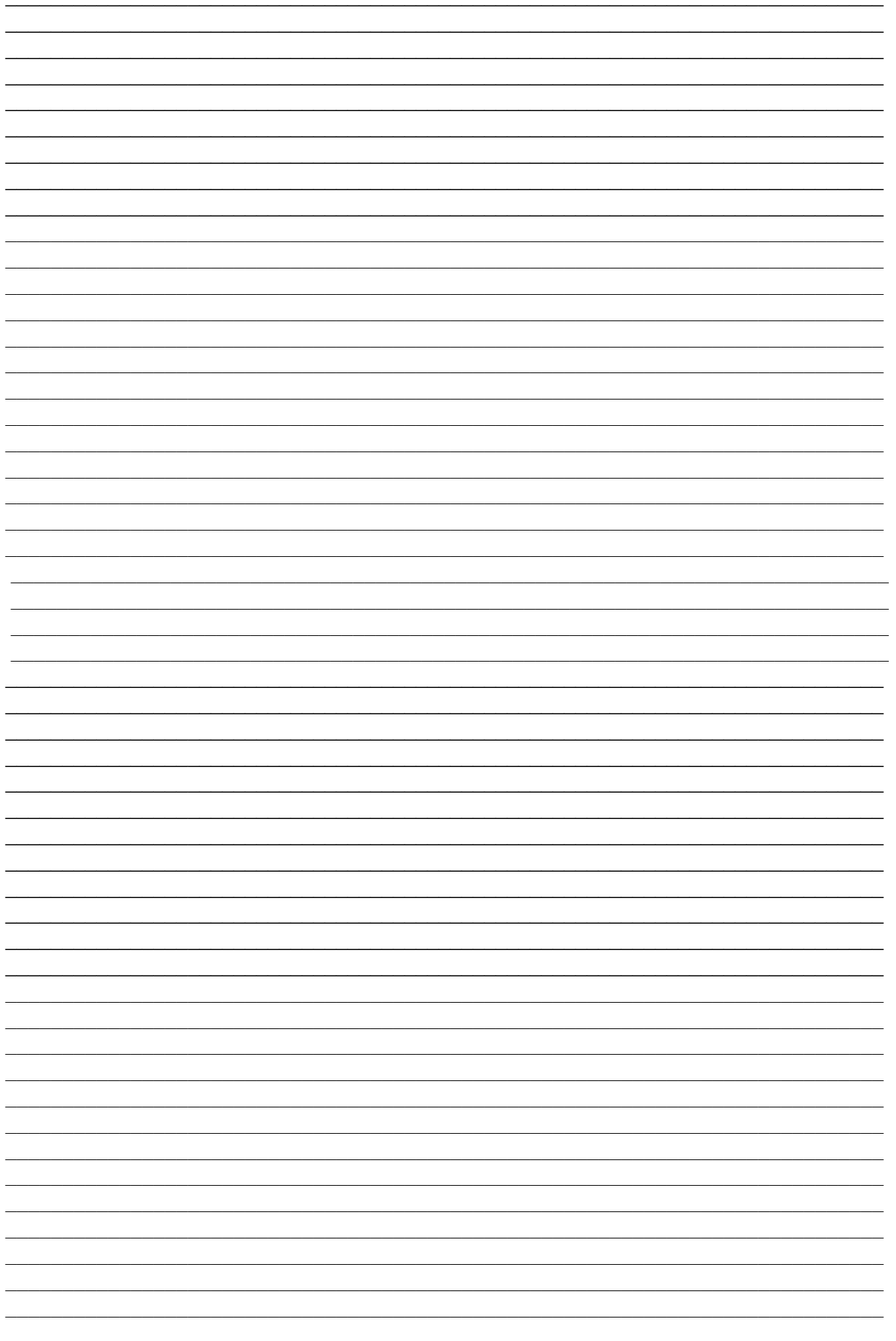
Дідусь: Я згоден, цукерки - це не вихід. От що, малюче, а скажи мені, будь ласка, які саме страшні речі кояться в темноті?

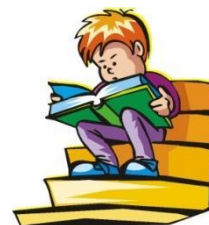
Хлопчик: В темноті з шафи вилазять різні істоти.

Батько: Хочеш, я зачиню двері на ключ, і вони не зможуть вилізти?

Хлопчик: Так, хочу, щоб дядько приніс мені цукерку, тітка - подивилася мої очі, мама - розповіла як я був маленьким, а дід поговорив, про що я думаю.

Відповідь:

Тема 4. Періодизація психічного розвитку дитини

Мета: засвоїти критерії вікової періодизації та ознайомитися з кризами та сенситивними періодами психічного розвитку дитини.

План

1. Проблема здійснення вікової періодизації психічного розвитку. Одиниці поділу онтогенезу.
2. Проблема вікової періодизації психічного та особистісного розвитку дитини.
3. Критерії вікової періодизації психічного розвитку людини.
4. Поняття про кризи та сенситивні періоди психічного розвитку дитини.
5. Вікова періодизація психічного розвитку дитини від народження до закінчення школи.

Література

2. Вікова психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.. - К.: Просвіта, 2001. - С. 5-7, 10-39.

3. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених: навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.

4. Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник. Луцьк: ЛПК, 2019. 76 с.

5. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.

6. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 158 с.

7. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.

8. Панчук Н.П. Загальна і вікова психологія: Практикум: *Навчально-методичний посібник*. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2018. 168 с.

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Психологічний вік</i>	
<i>Соціальна ситуація розвитку</i>	
<i>Провідна діяльність</i>	
<i>Психічні новоутворення</i>	

<i>Криза психічного розвитку</i>	
<i>Сенситивний період</i>	

2. Опишіть одиниці поділу онтогенезу при здійсненні вікової періодизації психічного розвитку людини.

<i>епоха</i>	
<i>період</i>	
<i>фаза</i>	

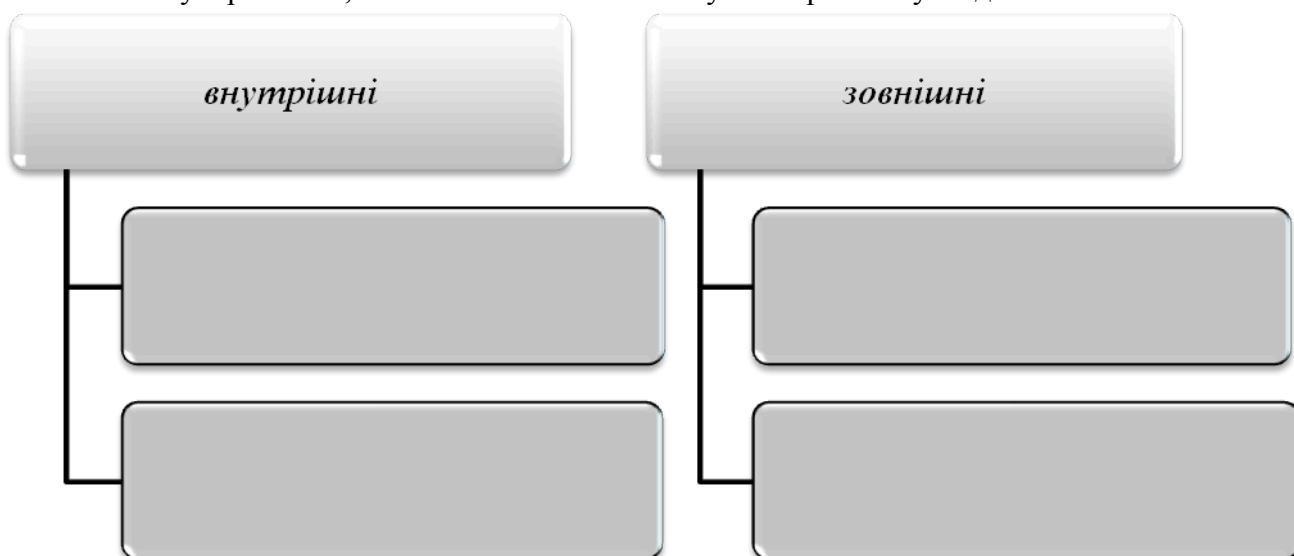
3. Охарактеризуйте три типи періодизацій психічного розвитку (за Л.С. Виготським).

4. Дайте коротко характеристику фаз у періодизації Е.Еріксона.

Фаза	Характеристика
<i>Грудна фаза – до 1 року</i>	
<i>Повзункова фаза – до 3-х років</i>	

<i>Дошкільна фаза – до 6 років</i>	
<i>Передпубертатна фаза – до 12 років</i>	
<i>Юність – до 18 років</i>	
<i>Рання зрілість</i>	
<i>Середній вік</i>	
<i>Пізня зрілість</i>	

5. Опишіть суперечності, які виникають на кожному етапі розвитку людини.

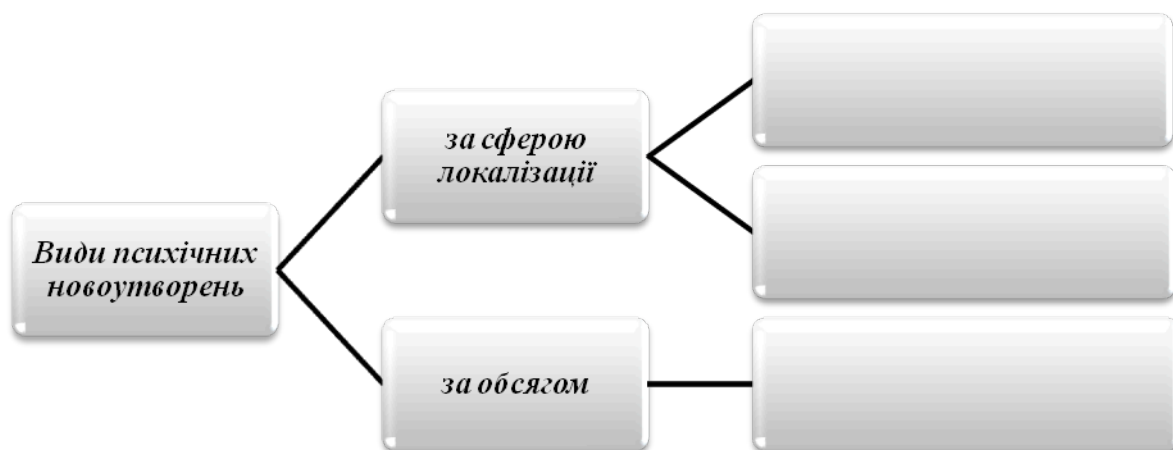

6. Визначте шляхи вираження соціальної ситуації розвитку індивіда.

7. Опишіть види провідної діяльності (за Л.М. Фрідманом):

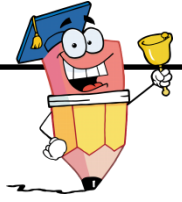
період немовля ти	
ранній вік	
дошкільн ий вік	
молодий шкільний вік	
підлітко вий вік	
юнацький вік	

8. Охарактеризуйте види психічних новоутворень

9. Характеристика вікових періодів психічного та особистісного розвитку дитини

Вікові періоди	Соціальна ситуація	Провідна діяльність	Новоутворення	
			у структурі особистості	у психічних процесах
Немовлячий вік: до 1 року				
Ранній вік: 1–3 років				
Дошкільний вік: 3–7 років				
Молодший шкільний вік: 7–11 років				
Підлітковий (молодший підлітковий): 11–14 років				

Ранній юнацький (старший підлітковий): 14–18 років				
--	--	--	--	--

10. Зробіть перелік вікових криз психічного розвитку.

12. Визначте ознаки вікових криз у дітей.

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Доведіть, що саме внутрішні суперечності особистості є базовими для її психічного розвитку.

Відповідь: _____

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Відповідь:

5. Проаналізуйте співвідношення сенситивних періодів та соціалізації особистості.

Відповідь:

III. Практичні завдання

1. Вирішіть психологічні задачі

1. У сім'ї відомого психолога Ладигіної-Котс до чотирьох років жив шимпанзе Іоні. Він мав у своєму розпорядженні різні іграшки, спав на ліжку, їв за столом разом з усією сім'єю. Дослідниця намагалася навчити Іоні користуватися предметами домашнього вжитку, хотіла, щоб він розумів слова. Чого набув за час перебування серед людей і завдяки навчанню і вихованню Іоні? Чи вдалося підняти мавпу на вищий рівень психічного розвитку? Обґрунтуйте свою думку.

2. Серед деяких батьків поширена думка, що недоліки їхніх дітей: лінь, небажання вчитися, неслухняність, впертість - визначаються спадковістю? Чому ця теорія зараз так поширена серед батьків? Назвіть можливі причини.

3. Одного з персонажів роману Ж. Верна "Діти капітана Гранта" за вчинення злочинів висадили на безлюдний острів. Він отримав можливість працювати і, працюючи, перевиховатися. На острів привезли консерви, одяг, інструменти, зброю, книги. Чому Айртон втратив людську подобу, перетворився на "білу мавпу"? Чому Робінзон Крузо, який опинився у важкому становищі, зберіг людський інтелект і гідність?

Відповідь: _____

[illegible]

2. Проведіть дослідження.

1. Зафіксуйте свій хронологічний вік. Якщо до вашого наступного дня народження залишилось менше, ніж півроку, то додайте ще рік до вашого хронологічного віку.

2. Визначте, скільки років ви хотіли б прожити. При цьому орієнтуйтеся не на стан вашого здоров'я чи середню тривалість життя ваших предків, а лише на власне бажання і розумні межі тривалості життя людини. Поділіть кількість років, які б ви хотіли прожити на окремі 5-річки і розпишіть їх у стовпчик таким чином:

0-5 років
6-10 років
11-15 років
16-20 років
21-25 років
26-30 років
31- 40 років і т.д.

3. Кожну з визначених 5-річок оцініть за ступенем насиченості подіями, змінами, емоціями як позитивного, так і негативного змісту за 10-бальною шкалою. При цьому 1 бал буде позначати мінімальну насиченість 5-річки, збіднену змінами вашого життя, а 10 балів - навпаки, найбільш насичений період. Різні 5-річки можуть мати однаковий бал. Знайдіть загальну суму балів, які ви поставили на всі 5-річки.

4. Знайдіть кількість балів, які ви вже прожили. Для цього додайте бали за перші повні прожиті вами 5-річки і вирахуйте частину балів у неповній 5-річці. Наприклад, вам - 18 років. Це означає, що ви прожили повних перших три 5-річки і треба додати бали, які ви їм присвоїли (типу $7 + 8 + 9 = 24$). А в четвертій 5-річці ви прожили лише 3 роки. Тому відсоток балів, які ви прожили в цій 5-річці, рахується так: бал, присвоєний вами цій 5-річці, ділиться на 5 років (отримуємо кількість балів, що припадає на 1 рік) і множиться на кількість років, прожитих вами у цій 5-річці (якщо вам 16 років, то це 1 рік; якщо 17, тоді 2 роки; якщо 18, то 3 роки; якщо 19, тоді 4 роки).

$(10 : 5) \times 3 = 6$ балів, прожитих в теперішній 5-річці, якщо вам зараз 18 років і теперішній 5-річці ви присвоїли 10 балів.

Отже, підрахунок балів, які ви прожили, виглядатиме так:

$7 + 8 + 9 = 24$ - кількість балів за повними прожитими 5-річка-ми + 6 балів з теперішньої 5-річки, в якій ви проживаєте, всього 30 балів.

5. Знайдіть коефіцієнт самореалізації шляхом поділу кількості прожитих вами балів на загальну кількість балів за всіма 5-річками.

6. Цей коефіцієнт помножте на кількість років, які б хотіли прожити. Отримане число і буде вашим психологічним віком.

7. Співставте результат з вашим хронологічним віком. Для юнацького періоду розбіжність між психологічним і хронологічним віком в нормі становить + 2 роки. Наприклад, якщо ваш хронологічний вік становить 18 років, то нормою психологічного буде діапазон 16 - 20 років. Для представників дорослості ця розбіжність зростає до 3-4 років. Отже, зробіть висновки щодо адекватності вашого психологічного віку хронологічному і визначте причини неадекватності, якщо вона вам притаманна.

5. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.

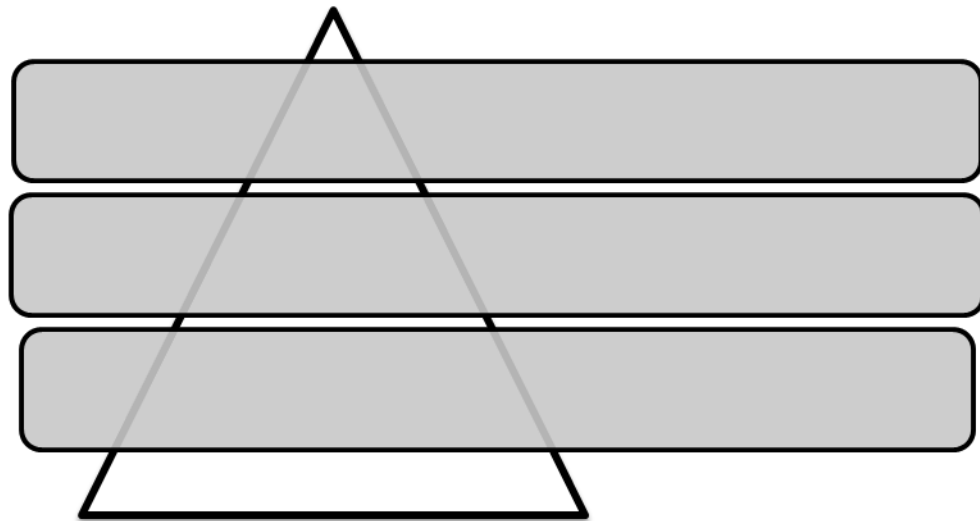
6. Сергієнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасека О.В. Вікова психологія. Навч. посібник.- К.: Центр учбової літератури, 2012.- 384 с.

I. Теоретичні завдання

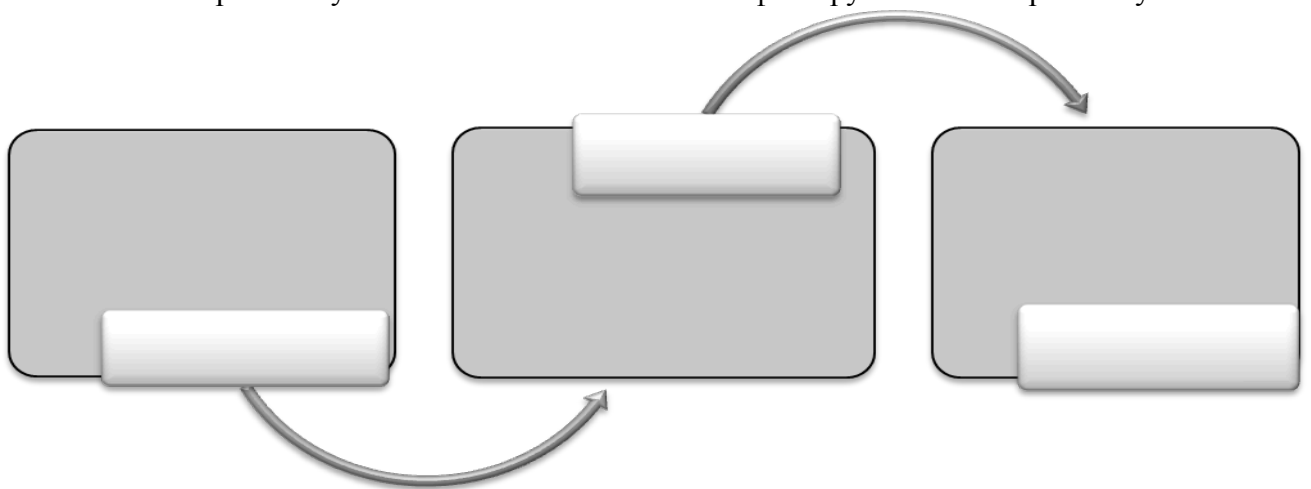
1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Фактор психічного розвитку</i>	
<i>Умови психічного розвитку</i>	
<i>Біологічний фактор психічного розвитку</i>	
<i>Соціальний фактор психічного розвитку</i>	
<i>Соціалізація</i>	
<i>Індивідуалізація</i>	
<i>Активність особистості</i>	

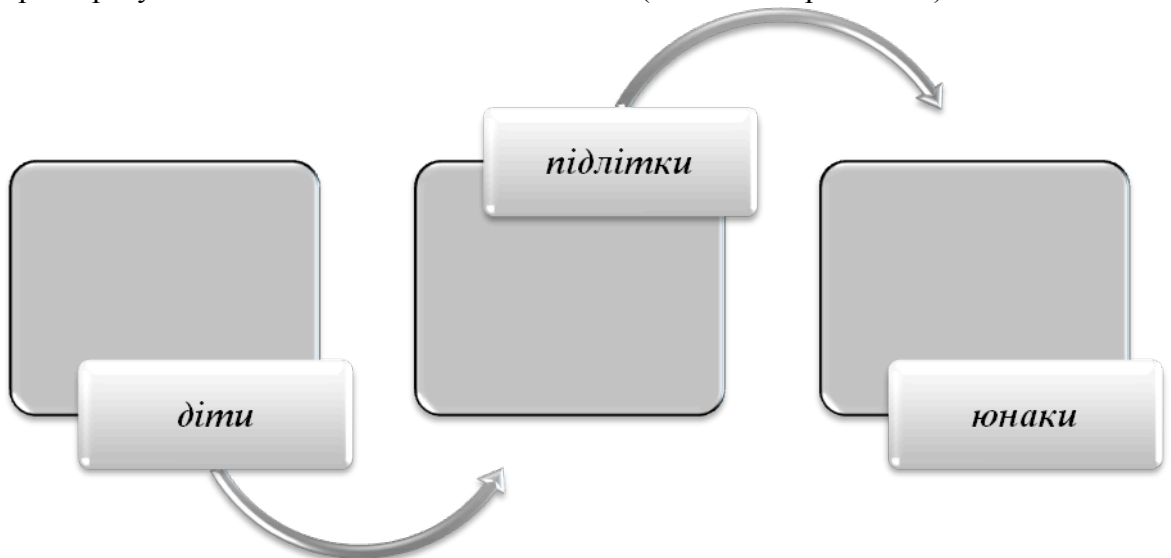
2. Визначте фактори психічного розвитку дитини.

3. Визначте та проаналізуйте компоненти біологічного фактору психічного розвитку

5. Охарактеризуйте стадії становлення особистості (за А.В. Петровським):

6. Порівняйте рівні вияву активності дитини (за Г.О. Люблінською).

3. Визначте, як співвідносяться в психоаналітичній теорії біологічний та соціальний фактори психічного розвитку людини, активність і пасивність індивіда.

Відповідь: _____

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

а) Розмова двох мам. Одна з них з тривогою говорить: «Я чула, що в 6 років у дитини з'являється інтерес до навчання. Деякі діти в 5 років вже читають. Я все чекаю, чекаю, а у мого Олега ні інтересу, ні бажання вчитись не з'явилося, хоча йому скоро йти до школи». Який фактор психічного розвитку дитини був проігнорований мамою?

б) Мама Наталки (дівчинці 6 років) говорить: «У моєї доньки є бажання мені допомагати. За яку б справу я не взялась, вона тут як тут. Але яка від неї допомога? Я

Відповідь:

ПРОГРАМОВАНЕ ОПИТУВАННЯ

(до першого модуля)

I. Виберіть одну правильну відповідь

1. Який метод психології полягає у виявленні впливу життєвих подій на розвиток психіки людини:
 - а) соціометричний,
 - б) експеримент,
 - в) тестування,
 - г) біографічний.
2. Який показник психічного розвитку дитини ілюструє той факт, що вона здатна краще стримувати свої емоції:
 - а) розширення сфери пізнання,
 - б) підвищення здатності до саморегуляції,
 - в) зміни в структурі самосвідомості,
 - г) збагачення комунікативних засобів.
3. Знайдіть правильний перелік факторів психічного розвитку людини:
 - а) біологічна основа, соціальне середовище та активність самого індивіда,
 - б) спадковість, соціальне середовище, самовиховання,
 - в) біологічна основа, навчання, генотип,
 - г) задатки, стан здоров'я, діяльність людини.
4. Члени родини, родичі, вчителі, побутові умови проживання - це аспекти якого фактору психічного розвитку людини:
 - а) біологічної основи,
 - б) навчання,
 - в) соціального середовища,
 - г) діяльності особистості.
5. Процесом та результатом засвоєння суспільного досвіду індивідом у віковій психології називають:
 - а) акселерацію,
 - б) інтеріоризацію,
 - в) соціалізацію,
 - г) інтеграцію.
6. Пошуки власних неповторних своєрідних психологічних особливостей індивідом - це ознака якого механізму формування особистості:
 - а) наслідування,
 - б) індивідуалізації,
 - в) інтеграції,
 - г) адаптації.
7. Який психолог вважав інтелектуальний розвиток основою становлення особистості:
 - а) Ж.Піаже,
 - б) З.Фройд,
 - в) Дж. Уотсон,
 - г) Е.Еріксон.

8. Хто із психологів стверджував, що основний зміст особистості закладається ще в ранньому дитинстві за рахунок адаптації інстинктів до вимог соціуму:

- а) Ж.Піаже,
- б) З.Фройд,
- в) Дж.Уотсон,
- г) Е.Еріксон.

9. Який механізм психічного розвитку є ключовим в гуманістичному напрямку психології:

- а) становлення сексуальності людини,
- б) розвиток інтелекту внаслідок адаптації індивіда до соціуму,
- в) спонтанне виявлення та розвиток власного особистісного потенціалу,
- г) реконструкція індивідом впливу навколишнього середовища та налагодження взаємодії з ним.

10. Яка психологічна теорія ігнорує роль біологічного фактору для психічного розвитку особистості:

- а) психоаналіз,
- б) теорія соціального навчіння,
- в) когнітивна теорія,
- г) етологічна теорія.

11. Який фактор психічного розвитку індивіда покладений в основу етологічної теорії А.Геззела:

- а) біологічний,
- б) соціальний,
- в) персоногенетичний,
- г) діяльнісний.

12. Хто із вітчизняних психологів є автором культурно-історичної теорії?

- а) Л.І. Божович,
- б) Л.С. Виготський,
- в) Д.Б. Ельконін,
- г) Г.С. Костюк.

13. Яке співвідношення навчання та психічного розвитку Г.С. Костюк вважає оптимальним:

- а) опора навчання на прогрес психічного розвитку,
- б) паралельність процесів навчання та психічного розвитку,
- в) випереджаючий характер навчання щодо психічного розвитку,
- г) автономність навчання і психічного розвитку.

14. Яку одиницю поділу онтогенезу людини характеризує дане визначення - зміни окремого компоненту психіки:

- а) фаза,
- б) віковий період,
- в) епоха,
- г) стадія.

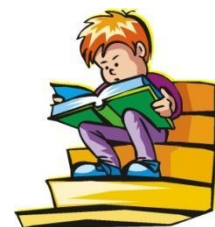
15. Знайдіть психологічний аналог педагогічної назви вікового періоду - старший шкільний вік:

- а) власне юність,
- б) молодший шкільний вік,

- в) рання юність,
 - г) підлітковий вік.
16. Рушійними силами психічного розвитку індивіда є:
- а) внутрішні психічні суперечності,
 - б) стимуляція соціуму,
 - в) фізичний розвиток,
 - г) розгортання спадкових ознак.
17. Становище індивіда в суспільстві, статус та система спілкування з іншими людьми - це визначення якого критерію психічного розвитку людини:
- а) провідна діяльність,
 - б) соціальна ситуація розвитку,
 - в) суперечності психіки,
 - г) психічні новоутворення.
18. Виберіть правильне тлумачення поняття психологічного віку:
- а) кількість років, прожитих людиною,
 - б) зміст життєвого досвіду особистості,
 - в) рівень психічного розвитку та світосприймання людини,
 - г) відповідність поведінки індивіда вимогам соціуму.
19. Яку основну характеристику має провідна діяльність:
- а) вид діяльності, який займає найбільше часу в індивіда,
 - б) вид діяльності, що заохочується дорослими,
 - в) вид діяльності, який розв'язує психічні суперечності та формує новоутворення,
 - г) вид діяльності, який найбільше подобається дитині.
20. Сенситивний період характеризується такою основною властивістю:
- а) низькими темпами розвитку психіки,
 - б) чутливістю, сприятливістю для розвитку певної психічної якості,
 - в) відставанням психічного розвитку,
 - г) спроможністю дитини успішно виконувати вказівки дорослих.

II. Вставити пропущені слова

1. “ ... - один з головних методів психології, цілеспрямоване, планомірне, довготривале сприймання, мета якого — прослідкувати за наявністю і змінами яких-небудь явищ або об'єктів” (Л.А. Венгер).
2. “Сенситивні періоди - це вікові періоди особливої .. до певного роду ... об'єктивної дійсності” (Л.А. Венгер, В.С. Мухіна).
3. “Зона найближчого розвитку - поняття, яке пояснює зв'язок ... і психічного розвитку дитини і їх залежності від провідної ролі...” (Л.С. Виготський).
4. “Керуючись діяльнісним підходом до формування людини як особистості, ми вивчаємо процес засвоєння дитиною нових .. позицій, присвоєння людської суті як результату руху, розвитку...” (Д.І. Фельдштейн).
5. В онтогенезі психіки людини наявна єдність... і...умов, у якій провідна роль належить... (Г.С. Костюк).

Модуль II. Особливості психічного розвитку дитини від народження до ранньої юності

Тема 6. Зародження психіки дитини у пренатальному періоді

Мета: ознайомлення зі змістом та стадіями пренатального розвитку дитини, визначення чинників впливу на розвиток психіки дитини в пренатальний період.

План

1. Зміст стадій пренатального розвитку дитини.
2. Вплив особливостей пренатального розвитку дитини на її психіку.
3. Вплив процесу народження на психіку дитини.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія / За ред. Скрипченка О.В. - К.: Просвіта, 2001.
2. Ковалькова Т. О. Вікова та педагогічна психологія: методичні рекомендації для студентів денної та заочної форм навчання / Т. О. Ковалькова. – К. : ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", 2021. – 64 с.
3. Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник. Луцьк: ЛПК, 2019. 76 с.
4. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
5. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених: навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
6. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
7. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Пренатальний період розвитку дитини</i>	
<i>Постнатальний період розвитку дитини</i>	
<i>Тератогени</i>	
<i>Перинатальне середовище</i>	
<i>Бондінг</i>	

--	--

2. Охарактеризуйте стадії пренатального розвитку дитини.

<i>Назва стадії</i>	<i>Період</i>	<i>Характеристика</i>
<i>Гермінальна фаза</i>		
<i>Ембріональна фаза</i>		
<i>Фетальна фаза</i>		

3. Порівняйте погляди щодо характеру взаємодії майбутньої матері та дитини.

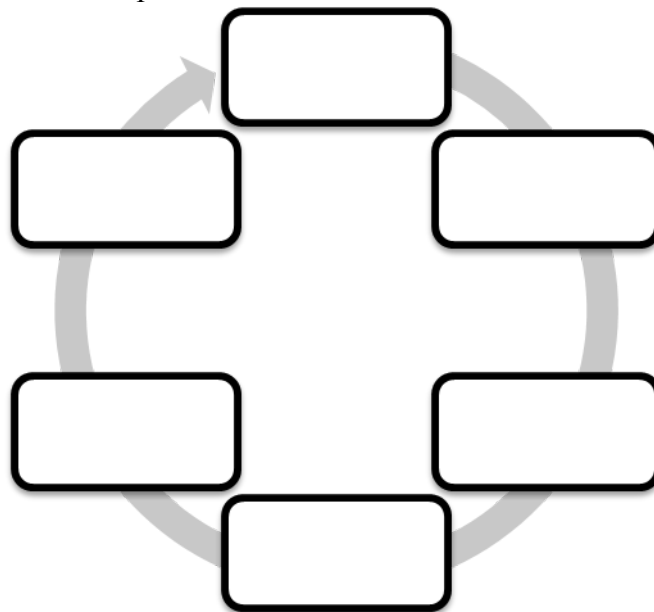
Відповідь: _____

6. Проаналізуйте критичні періоди пренатального розвитку дитини.

Критичні періоди

7. Визначте перелік основних тератогенів.

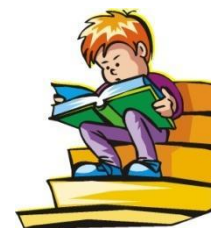

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Охарактеризуйте психологічні чинники пренатального розвитку дитини, які визначають її психічне здоров'я.

Відповідь:

Discussion:

2. Окресліть наслідки впливу процесу народження дитини на її подальший психічний розвиток.

Відповідь:

Тема 7. Психічний розвиток новонародженого та немовляти

Мета: ознайомлення з особливостями психічного розвитку новонародженого та немовляти

План

1. Психологічні особливості фази новонародженості.
2. Психічний розвиток немовляти.

Література

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
4. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
7. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

I. Теоретичні завдання

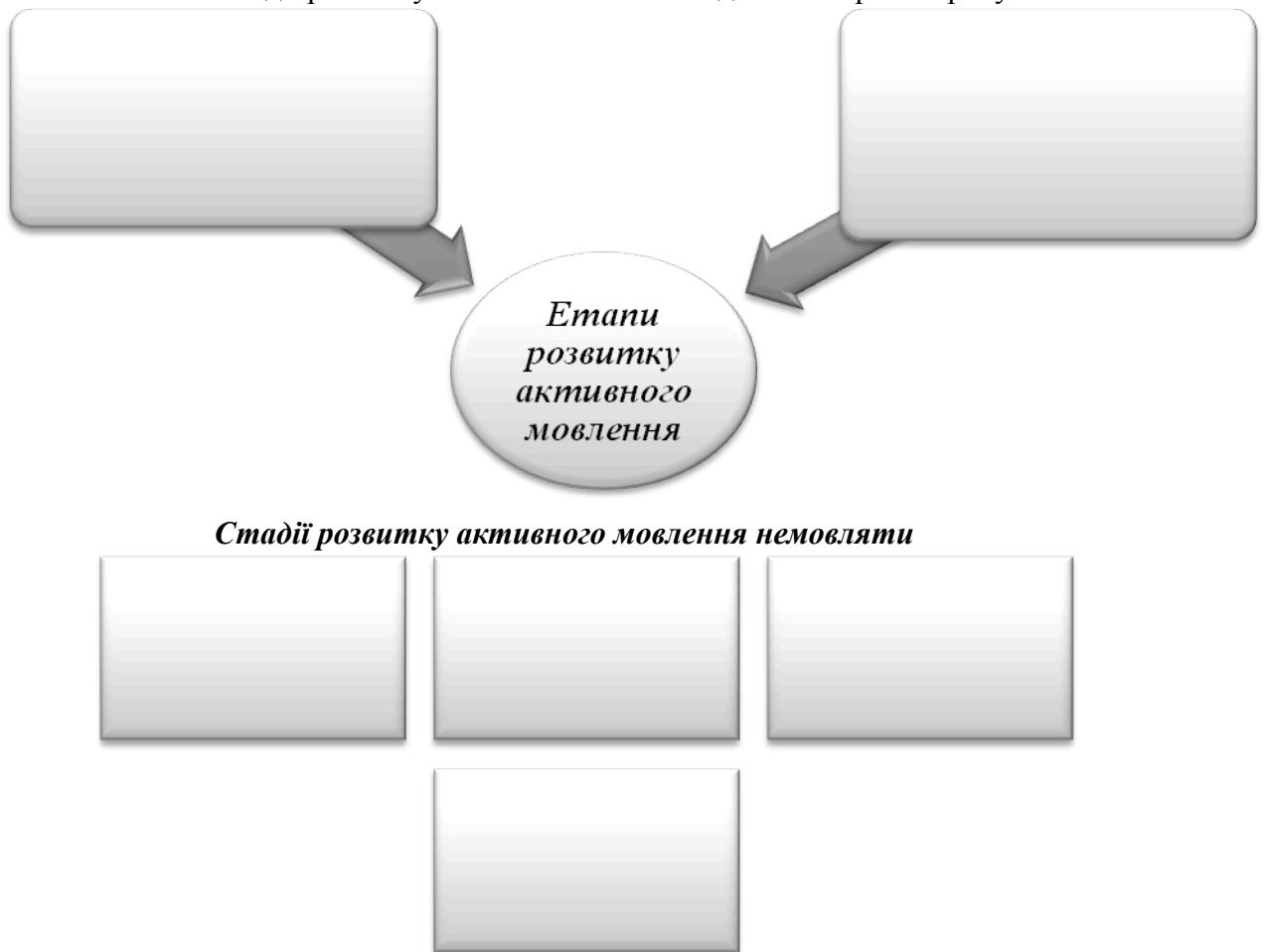
1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Комплекс пожвавлення</i>	
<i>Дитяча шпитальність</i>	
<i>Криза новонародженості</i>	
<i>Немовля</i>	
<i>Новонароджений</i>	

2. Охарактеризуйте процес визначення рівня життєздатності новонародженого (за шкалою В. Апгар)

Шкала В.Апгар включає п'ять критеріїв діагностики новонароджених (максимум по 2 бали на кожен критерій): колір шкіри (рожевий чи синюшний), характер дихання, серцебиття, мускульний тонус та рефлекторна збудливість (крик)

6. Опишіть етапи та стадії розвитку активного мовлення дитини першого року життя.

7. Проаналізуйте динаміку афіліативної потреби впродовж немовлячого віку за Маслоу.

8. Охарактеризуйте зміст мотиву спілкування немовлят за Лісіною.

9. Проаналізуйте вплив фізичного розвитку на психіку немовляти

2 місяці	
6-7 міс.	
10 міс.	
12 міс.	

10. Охарактеризуйте види практичних дій немовляти за Костюком.

орієнтувальні дії	
співвідносні дії	
функціональні дії	

Відповідь:

етап сомовідчуття

етап самосприймання

13. Визначте зміст кризи 1-го року життя.

Відповідь:

2. Назвіть головні завдання розвитку дитини першого року життя з позиції З. Фрейда, Е. Еріксона, Д.Б. Ельконіна.

Відповідь: _____

3. В деяких сім'ях у дітей-немовлят простежують затримки в умінні діяти з предметами.
Чим це можна пояснити?

Відповідь:

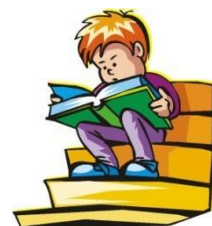
III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Мама Наталки (дівчинці 6 місяців) весь час - і вдома, і на прогулянці говорить, наспівує до

2. Обідньої пори тато, мама і маленька Ясочка (дівчинці 11 місяців) зібрались за столом. Дівчинка робить невдалі спроби самотужки поїсти каші. Хоча тарілка поряд, але донести ложку до ротика так важко, більшість каші залишається на обличчі, одязі дівчинки і на столі. Мама намагається відібрати ложку у Ясі, щоб погодувати дівчинку. Тато починає протестувати, мотивуючи важливістю формування самостійності доньки. Жінка ображено вказує на необхідність прибирання всієї кухні та прання одягу після такої «самостійності» дитини. Між батьками зав'язується словесна перепалка. Яся в цей час вимазує залишки каші на скатертину. З'ясуйте доречність виховних впливів батьків на дитину. Визначте правильну форму реагування батьків на потребу дівчинки.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Тема 8. Психологічні особливості дітей раннього віку

Мета: ознайомлення з особливостями психічного розвитку дітей раннього віку.

План

1. Соціальна ситуація розвитку переддошкільнят.
2. Динаміка провідної діяльності в ранньому віці.
3. Особливості розвитку пізнавальної сфери переддошкільника.
4. Формування особистості дитини раннього віку. Криза 3-ох років.

Література

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
4. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
7. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

І. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

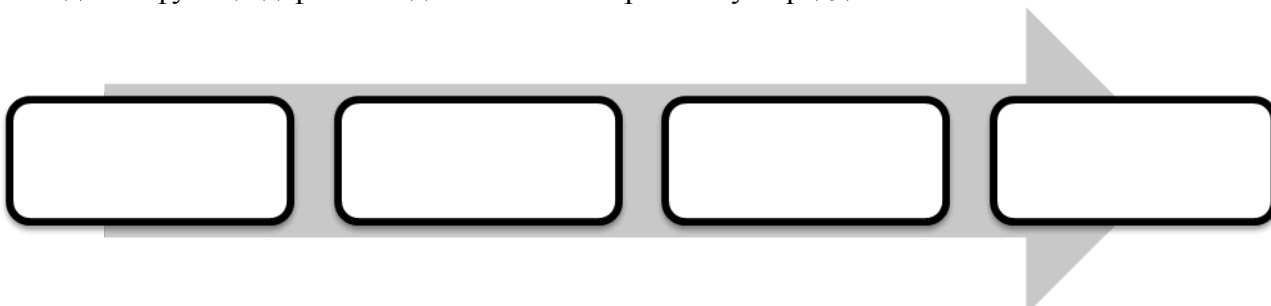
Терміни	Визначення
<i>Емансипація</i>	
<i>Предметно-маніпулятивна діяльність</i>	
<i>Наслідування</i>	
<i>Ранній період</i>	

<i>Білінгвізм</i>	
<i>Емпатія</i>	

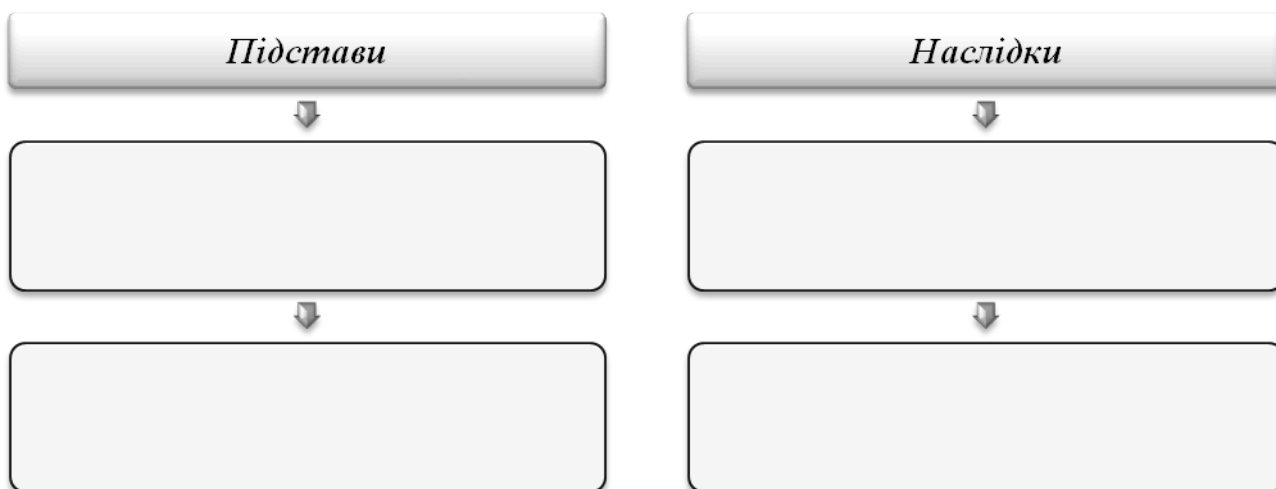
2. Проаналізуйте вплив фізіологічного розвитку на психіку переддошкільника.

3. Виділіть функції дорослого для психічного розвитку переддошкільника

4. Визначте аспекти емансипації переддошкільника щодо дорослого.

5. Проаналізуйте динаміку спілкування дитини з ровесниками (перший-третій роки життя).

<i>Віковий період</i>	<i>Сфера спілкування</i>
-----------------------	--------------------------

6-12 міс.	
1-1,5 роки	
1,5-3 роки	
після 3-х років	

6. Розкрийте сутність стадій розвитку предметних дій перед дошкільника.

<i>Стадія</i>	<i>Характеристика</i>
<i>Стадія предметної дії</i>	
<i>Стадія узагальненої дії</i>	
<i>Стадія ігрової дії</i>	

7. Визначте наслідки наслідування для психічного розвитку переддошкільника

8. Охарактеризуйте стадії розвитку мовлення переддошкільника.

пасивне мовлення	
слова- речення	
дво- трислівні речення	

9. Визначте помилки дорослих щодо розвитку мовлення перед дошкільників.

10. Визначте базові особистісні потреби переддошкільника за Реаном.

12. Розкрийте роль кризи 3-х років у психічному розвитку переддошкільника.

[illegible]

[illegible]

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Вставити пропущене слово та пояснити твердження Л.С. Виготського: “Вік від одного до трьох років - це стадія сенситивності до ... впливів”.

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

2. Поміркуйте, що повинні робити батьки, щоб розширити самостійність дитини при спілкуванні її з зовнішнім предметним світом?

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Оля тихо грається в своєму куточку. Вона одягає і роздягає ляльку вже 5 хвилин. А перед цим вона возила візочок назад і вперед кілька разів підряд.

Визначте вік та тип діяльності дівчинки.

2. Михайликові, якому 1 рік 3 місяці, ще важко дається вимова слів, і він часто вдається до жестів. Мати, зрозумівши, що хоче хлопчик, тут же виконує його бажання.

Як вплине така поведінка мами на розвиток мовлення хлопчика?

3. Андрій закинув м'ячик за шафу і безуспішно намагається його дістати. Мама пропонує йому подумати, як можна дістати м'яч. Андрій відповідає: «Не треба думати, діставати треба».

Який вид мислення дитини проявляється в даному епізоді і для якого віку він характерний?

4. Тато з Настею (дівчинці - 2 роки і 7 місяців) вийшов на прогулянку. Зручно вмістившись на лавці, він відправляє дівчинку гуляти в пісочницю з іншими дітками. Настя злякано оглядає незнайомих хлопчиків і дівчаток, відмовляється та тулиться до батька. «Перестань вередувати, марш до пісочниці!» - голос тата набуває крижаних ноток. Дівчинка повертається у вказаному напрямку й із сльозами на очах прямує до інших дітей. Які наслідки для психіки дитини матиме вплив тата? Визначте правильну форму реагування батька на поведінку дівчинки в даній ситуації.

5. Володя (2 роки 8 місяців) намагається сам одягнутися. Крекчучи, він натягує колготки. Нічого не виходить. Мама пропонує свою допомогу.

«Я сам!» - протестує дитина.

«Сиди спокійно, нічого у тебе не виходить» - каже мама.

«Я хочу сам!» - знову стверджує хлопчик.

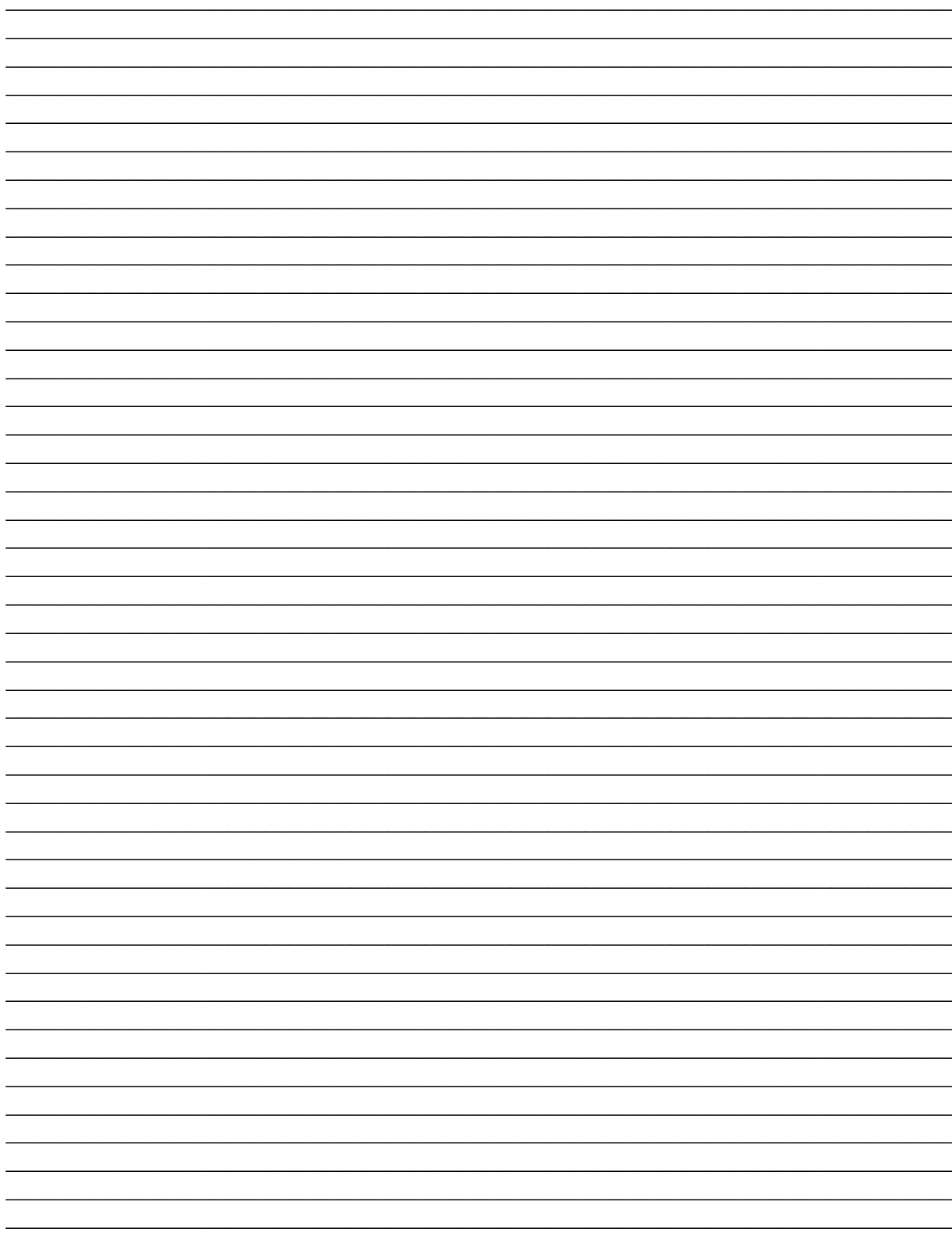
Визначте особливості психіки дитини раннього віку, які характеризує дана ситуація.

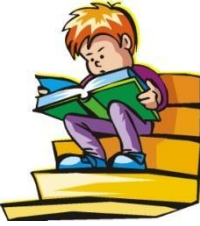
6. Тарасик, якому виповнилося 2,5 роки, зібрав на вулиці палички, тендітними пальчиками прилаштував їх одну до одної і побіг до тата, прагнучи показати тому свій виріб. «Тату - бібі», - весело вигукує хлопчик, тягнучи батька до паличок. «Що це ти за сміття назбирав, викинь негайно, вже руки забруднив», - кидає репліку невдоволеним тоном чоловік.

Які наслідки для психічного розвитку дитини матиме реакція тата?

Відповідь:

Тема 9. Психічний розвиток дошкільнят

Мета: ознайомлення з аспектами психічного розвитку дітей дошкільного віку, та засвоєння принципів діагностики шкільної зрілості дошкільнят.

План

1. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку.
2. Розвиток пізнавальної сфери дошкільнят.
3. Базові особистісні новоутворення дитини дошкільного віку.
4. Шкільна зрілість дошкільнят, її зміст та складові компоненти.

Література

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
4. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
7. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Дошкільний вік</i>	

<i>Гра</i>	
<i>Інтеріоризація</i>	
<i>Мнемічна діяльність</i>	
<i>Антропоморфізм</i>	
<i>Супідрядність мотивів</i>	
<i>Внутрішні етичні інстанції</i>	
<i>Шкільна зрілість дошкільняти</i>	
<i>Емоційна зрілість дошкільняти</i>	

2. Визначте форми спілкування дошкільнят з дорослими.

<i>пізнавальна</i>

<i>особистісна</i>

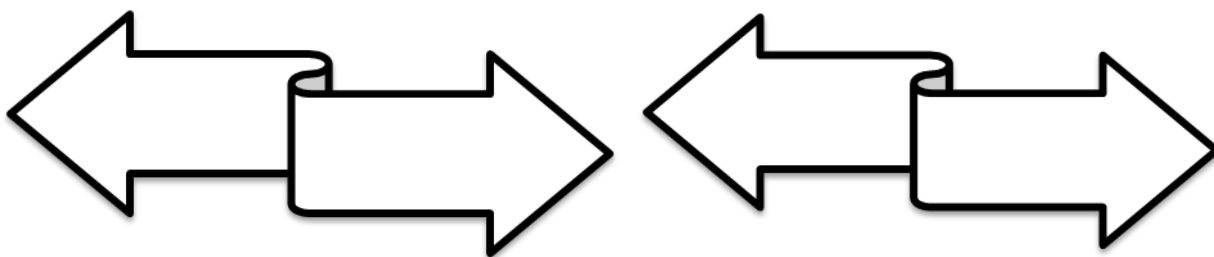
3. Проаналізуйте психологічні наслідки відвідування дошкільням дитячого садку.

<i>Позитивні наслідки</i>	<i>Негативні наслідки</i>
↓	↓
↓	↓
↓	↓

4. Опишіть рівні соціальної взаємодії дошкільнят за Партен.

<i>паралельна гра</i>	
<i>асоціативна гра</i>	
<i>спільна гра</i>	

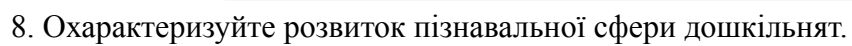
5. Визначте базові психічні суперечності дошкільного періоду, що стимулюють психічний розвиток дитини.

6. Проаналізуйте динаміку гри в дошкільному віці.

<i>Вид гри</i>	<i>Характеристика</i>
<i>Сенсомоторна гра</i>	
<i>Режисерська гра</i>	
<i>Образно-рольова гра</i>	
<i>Сюжетно-рольова гра</i>	
<i>Гра з правилами</i>	

7. Визначте функції гри для психічного розвитку дошкільнят.

[illegible]

9. Визначте сутність особистісних новоутворень дошкільного віку.

Розвиток батьками довільності поведінки дошкільника

Four horizontal arrows pointing to the right, arranged vertically. Each arrow has a gray rounded rectangular box at its tail and a black outline. The arrows are of equal length and are positioned such that they appear to be part of a single sequence or process.

Відповідь:

[illegible]

<i>Фізична готовність дитини до шкільного навчання</i>	<i>Психологічна готовність дитини до шкільного навчання</i>

1. З'ясуйте, що забезпечує популярність дитини в групі ровесників. Підберіть для цього відповідний метод. Опишіть його.

[illegible]

2. Придумайте ситуацію, в якій дошкільник зміг би виявити вольові зусилля. Назвіть мотив, який найбільш ефективний для досягнення дитиною поставленої перед нею цілі.

Відповідь: _____

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Сергійко вирує енергією. Ось, граючись біля мами на подвір'ї, він підбігає до сусідки Оленки, вихоплює у неї совочок і вдаряє ним по руці дівчинки. Її голосний плач приваблює увагу обох мам, що розмовляли. «От бешкетник», - каже мама Сергійка, поблажливо посміхаючись до нього. Розмова мам продовжується....

Проаналізуйте зміст поведінки хлопчика та мами щодо даної ситуації та спрогнозуйте психологічні наслідки. Визначте правильну форму реагування мами на поведінку хлопчика в даній ситуації.

2. Мама в 4-річному Віталіком зайшла до магазину. Увагу хлопчика привернула велика іграшкова машинка. Перші прохання дитини придбати іграшку мамі вдалося

Сформулюйте причини та наслідки неадекватної поведінки хлопчика для становлення його особистості.

«Моїй Галі пішов лише п'ятий рік, а вона вже жорстокою росте у нас, - скаржиться батько. - Вдома вона тягає собаку за хвоста, мучить кішку. Уявіть собі, що Галя ні сльозинки не пролила, коли померла її бабуса, яку вона дуже любила, а вчора гірко плакала, коли довідалась, що мама викинула її стареньку ляльку».

Проаналізуйте зміст та чинники поведінки хлопчика. Визначте правильну форму реагування матері на означені психічні прояви сина.

Яке психічне новоутворення дошкільного віку ілюструє дана ситуація?

Проаналізуйте психологічну доречність виховної стратегії мами.

Алло, тобі хочеться йти до школи?

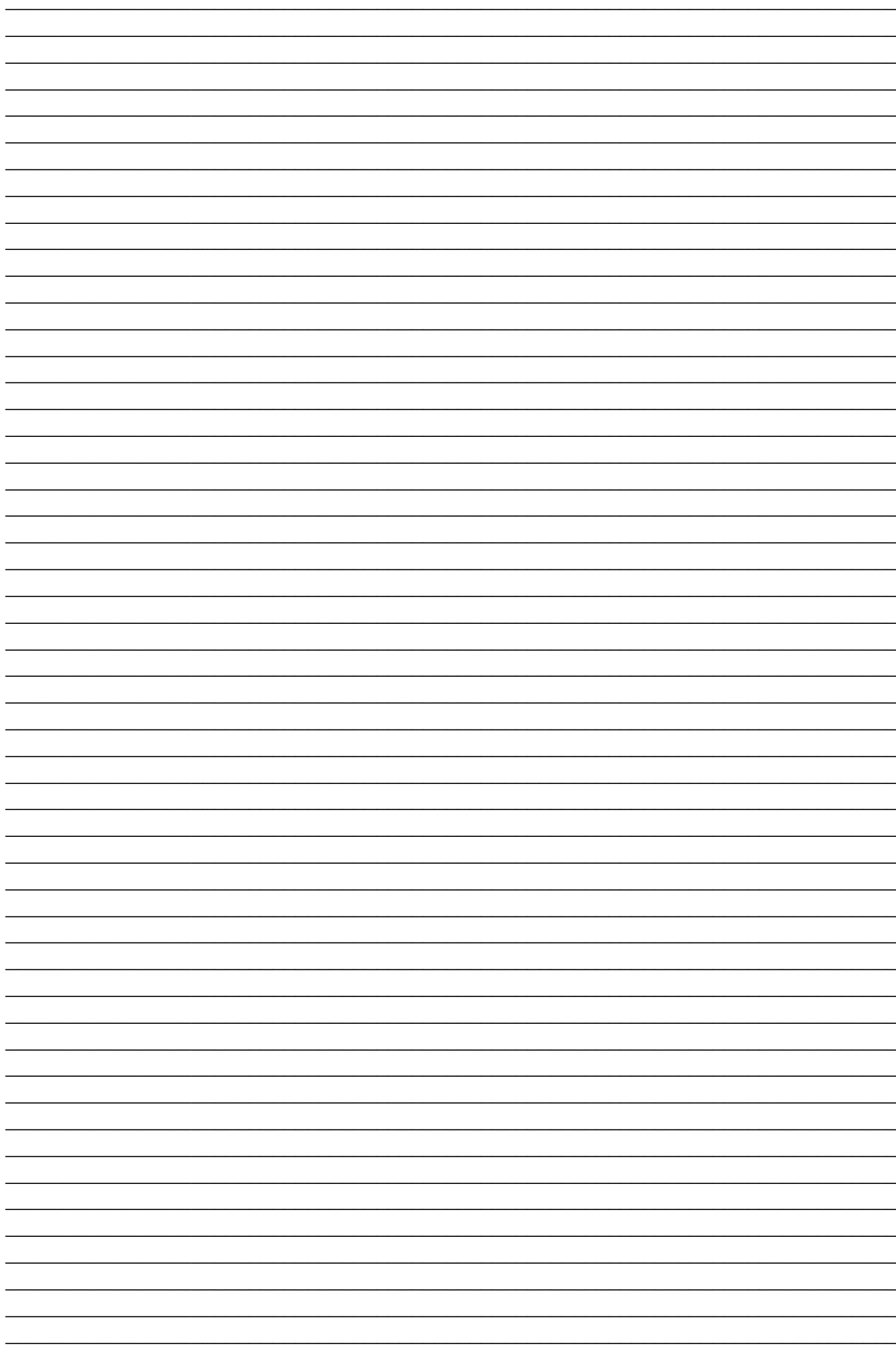
Чому?

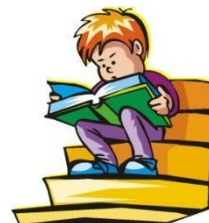
А для чого треба вміти читати і писати?

8. Мати шестирічної дівчинки говорить: «Я спокійна за свою Юлю. Вона вміє читати, писати, лічити навчилась до 100. Що ж іще треба для школи?»

Чи розділяєте ви впевненість матері? Обґрунтуйте свою думку.

Відповідь:

Тема 10. Психічний розвиток молодших школярів

Мета: ознайомлення з особливостями та чинниками психічного розвитку молодших школярів.

План

1. Соціальна ситуація розвитку учня початкової школи.
2. Взаємини молодшого школяра з дорослими та ровесниками.
3. Учіння як провідна діяльність молодшого шкільного віку.
4. Новоутворення пізнавальної та особистісної сфер молодшого школяра.

Література

1. Адаптація дитини до школи. Упорядник: Максименко С.Д. К., 2003.
2. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
3. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
4. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
5. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
6. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
7. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
8. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
9. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

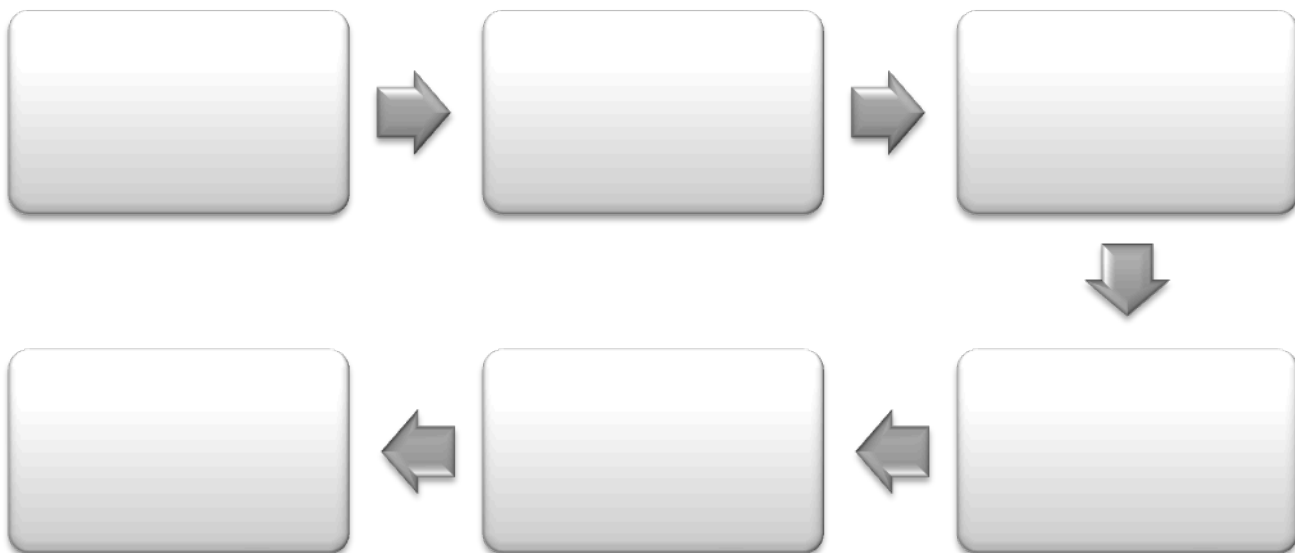
I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Внутрішня позиція школяра</i>	
<i>Початкова шкільна дезадаптація</i>	
<i>Учіння</i>	

<i>Довільність пізнавальної сфери</i>	
<i>Синкретизм</i>	
<i>Мнемічні прийоми</i>	
<i>Рефлексія</i>	
<i>Внутрішній план дій</i>	
<i>Емоційна децентрація</i>	
<i>Самоконтроль</i>	

2. Визначте шляхи формування дорослими внутрішньої позиції школяра.

3. Охарактеризуйте детермінанти початкової шкільної дезадаптації.

зовнішні детермінанти	внутрішні детермінанти

4. Проаналізуйте механізми стимуляції батьками успішності навчання дитини за Крайг.

5. Опишіть мотиви учіння молодших школярів за Божович.

пізнавальні	
соціальні	
вузькоособистісні	

6. Визначте типові причини низької успішності навчання молодших школярів.

9. Перерахуйте типи дітей з емоційними порушеннями за Дубровіною.

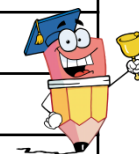
<i>"Проблемні діти"</i>		

10. Визначте фактори формування рис характеру молодших школярів.

<i>Інтелектуальні риси</i>	
<i>Вольові риси</i>	
<i>Моральні та емоційні риси</i>	

II. Проблемно-пошукові завдання

1. Складіть запитання анкети для вчителів, спрямованої на оцінення ними дії педагогічних чинників, що визначають ставлення учнів молодших класів до навчання.

[illegible]

2. Проаналізуйте взаємозв'язок стилів батьківського виховання з результативністю навчання молодшого школяра та його самооцінкою.

Відповідь:

[illegible]

3. Розкрийте основні напрямки профілактики та корекції неуважності та агресивності молодших школярів.

Відповідь: _____

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Жень (6 років) ріс активним, допитливим хлопчиком. В дитячому садку він швидко засвоював зміст занять, любив читати, але був неуважним і непосидючим. В першому класі Жень на уроці часто відволікався та не слухав пояснення вчителя і відповіді товаришів, тому часто

1. Вплив фізичного та фізіологічного розвитку підлітка на його психіку.
2. Спілкування підлітків з дорослими.
3. Спілкування підлітків з ровесниками.
4. Пізнавальні надбання підліткового віку.
5. Особистісні зміни підлітків.

Література

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
4. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
7. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.

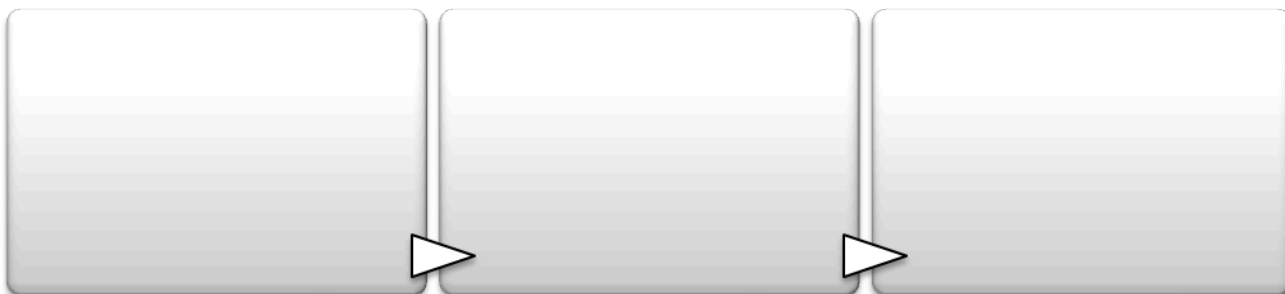

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

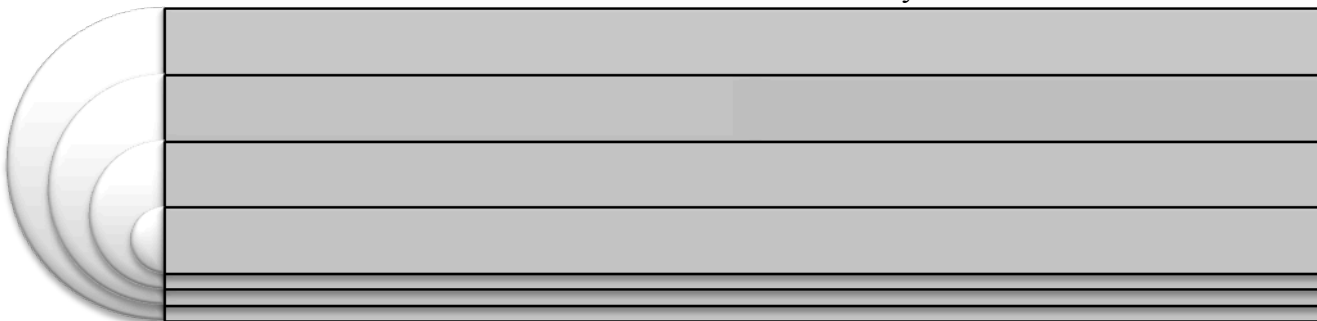
Терміни	Визначення
<i>Пубертат</i>	
<i>Інфантилізм підлітка</i>	
<i>Ефект «зняття з п'єдесталу»</i>	
<i>Підліткова реакція емансипації</i>	
<i>Підліткова реакція опозиції</i>	
<i>Підліткова реакція групування</i>	
<i>Хобі-реакція</i>	

4. Визначте ускладнення, з якими стикається підліток при переході з початкової до основної школи.

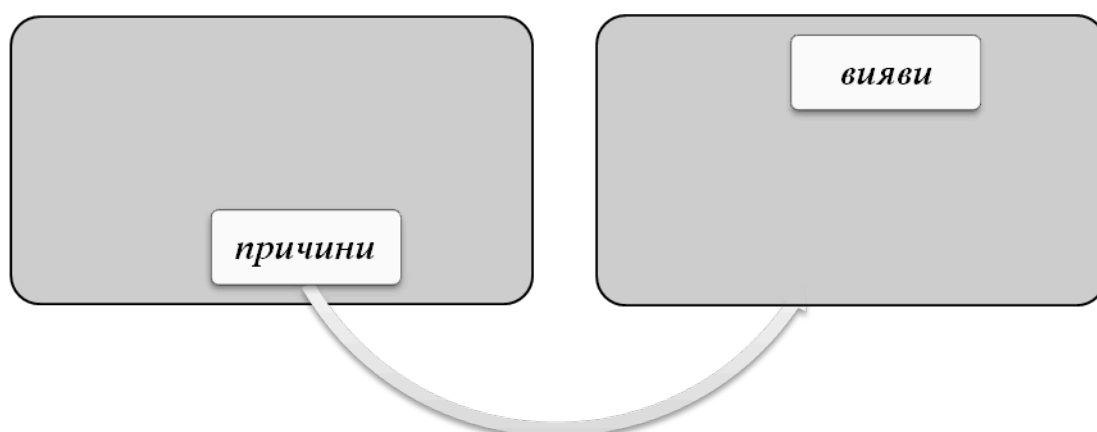


```
graph LR; A[ ] --> B[ ]; B --> C[ ]
```

5. Опишіть мотиви позитивного ставлення підлітків до школи за Булах.

6. Охарактеризуйте сутність причин та виявів підліткової шкільної дезадаптації.

7. Виділіть чинники диференційованого ставлення підлітка до педагогів.

8. Проаналізуйте типові причини конфліктів педагогів та підлітків.

<i>педагоги</i>	
<i>підлітки</i>	

9. Охарактеризуйте види емансипації підлітків за Коном.

<i>емоційна емансипація</i>	
<i>поведінкова емансипація</i>	
<i>нормативна емансипація</i>	

10. Проаналізуйте вплив стилів батьківського виховання на результати психічного розвитку підлітка.

<i>Стилі виховання</i>	<i>Наслідки для психічного розвитку підлітка</i>
<i>Авторитетний</i>	
<i>Авторитарний</i>	
<i>Потуральний</i>	
<i>Відсторонений</i>	

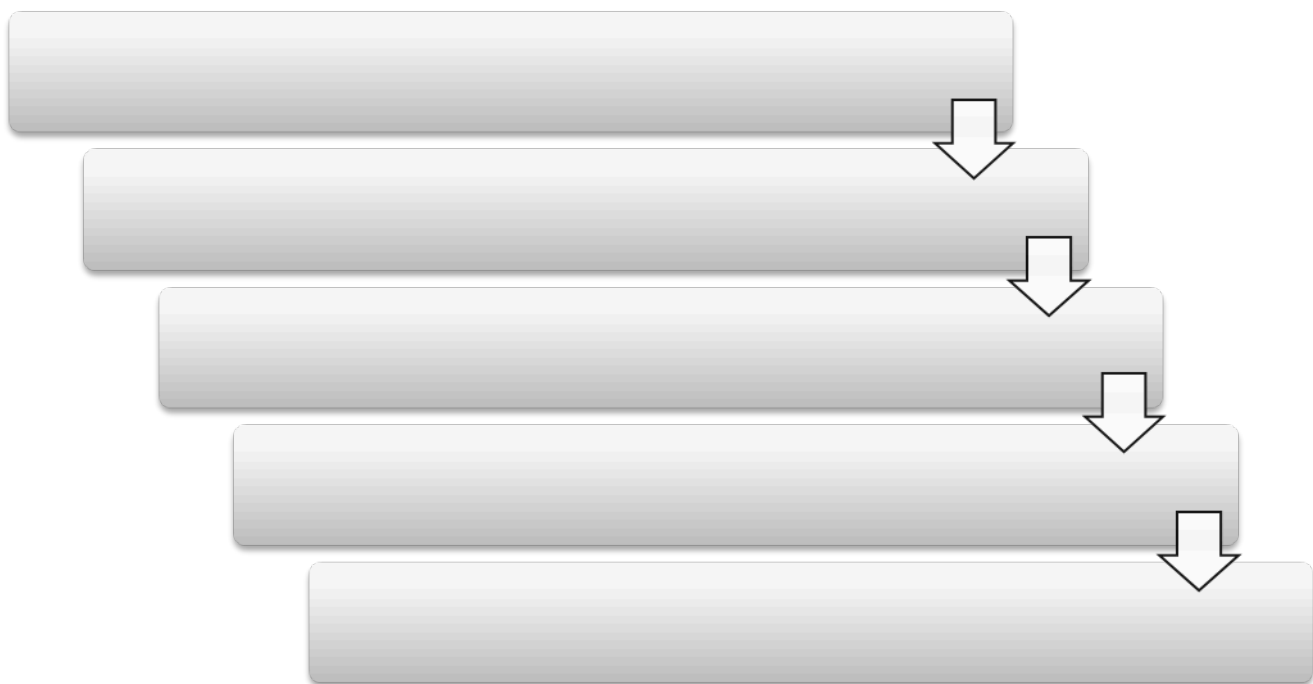
11. Визначте прийоми оптимізації виховання батьками підлітків.

12. Охарактеризуйте особливості та функції спілкування підлітків з ровесниками.

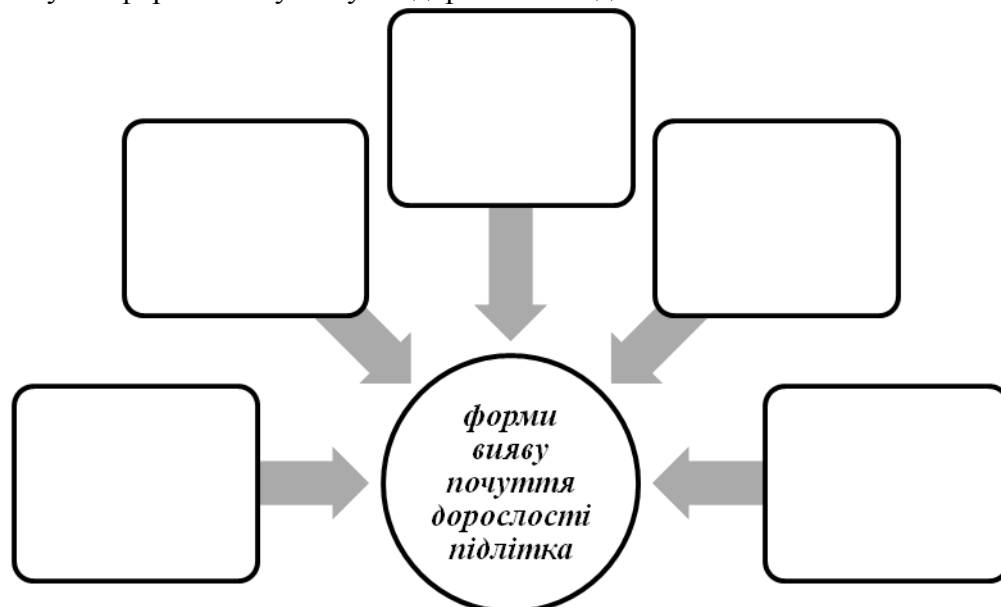
This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

13. Опишіть основні досягнення перцептивного розвитку підлітків.

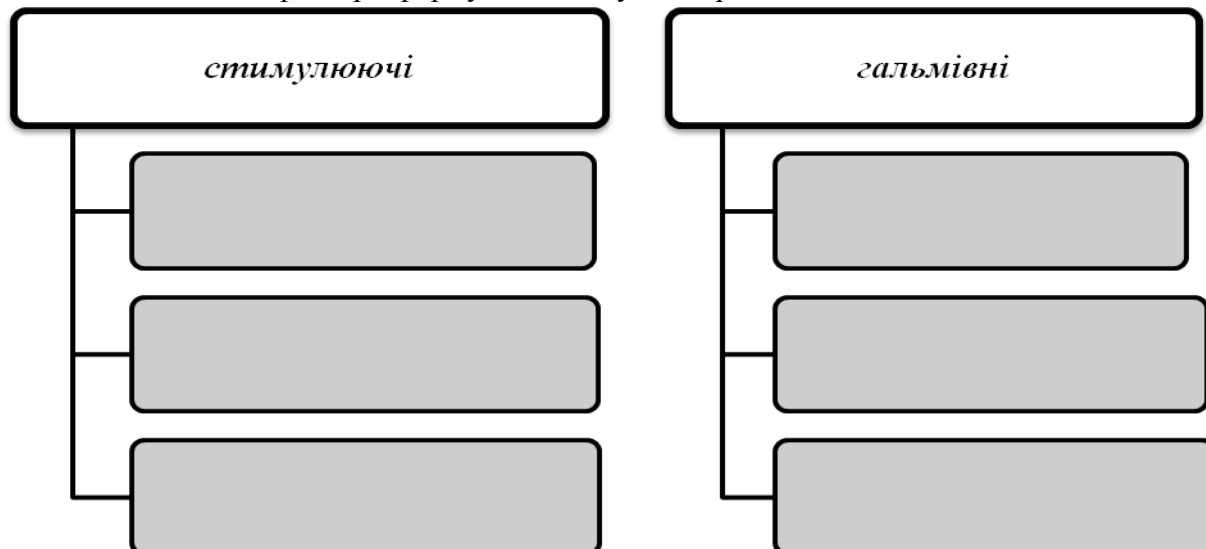
15. Визначте функції та особливості мовлення для психічного розвитку підлітка.

16. Проаналізуйте форми вияву почуття дорослості підлітків.

17. Визначте зовнішні фактори формування почуття дорослості підлітків.

[illegible]

Відповідь:

Відповідь:

[illegible]

4. Співвіднесіть роль ровесників та дорослих у процесі формування характеру учнів основної школи.

Відповідь: _____

[illegible]

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Після успішного закінчення сином Вітею початкової школи мама перевела його на навчання до престижної школи з ускладненою програмою, бажаючи дати йому хорошу освіту. Однак очікування матері не виправдались - хлопчик почав приносити зі школи низькі оцінки. Мама стала звинувачувати сина в небажанні добре навчатись. Чи правомірні звинувачення мами хлопчика? Визначте ймовірні психологічні причини зниження успішності Віті.

2. Батьки шестикласниці Марії зіштовхнулись з категоричною відмовою дівчинки ходити до школи. В початковій школі ця учениця старанним, успішним навчанням та поблажливим ставленням до однокласників заслужила їх авторитет. В п'ятому класі з'явився новий учень - Олег, якого підлітки сприйняли з радістю. Хлопець гарно навчався, захоплювався спортом, до того ж був дружелюбним та веселим. В шостому класі навколо Олега утворилась згуртована компанія хлопців, підлітки почали насміхатись над Марією, її повчальною манерою спілкуватись

- авторитет дівчини в класі послабився. Спочатку Марія намагалась відновити його погонею за високими бальними оцінками, що викликало її тривожність, нервозність, далі дівчина спробувала нову форму самоствердження серед однокласників

- фізичну силу, агресивність, різкість, що остаточно відвернуло від неї підлітків.

Визначте, яке явище підліткової психології, фігурує в описі, та які якості і вчинки дівчинки його спричинили.

3. Учень 7-го класу приніс до вчителя записку, пояснюючу його попередню відсутність на уроках.

«Ти справді хворів?» - запитує вчителька. - Хлопець мовчить.

«А це справді мама писала?» - хлопець знову мовчить.

«Тоді хто ж це писав?» - продовжує запитувати вчитель.

«Ніхто!» - різко відповідає школяр.

Визначте, які особливості особистості підлітка ілюструє дана ситуація, та можливі причини поведінки хлопчика

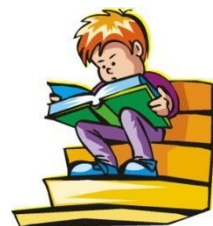
4. «Мамо, мені подобається один хлопець з паралельного класу, - заходячи на кухню, збентеженим голосом промовляє семикласниця Оксана, - але він не звертає на мене уваги. Що ж мені робити?».

«Які ще хлопці, ти ще мала, щоб про них думати, - невдоволено бурчить мати дівчинки, енергійними рухами розкачуючи тісто, - тобі треба алгебру підтягнути. Ось що справді важливо». Проаналізуйте зміст психологічних переживань Оксани та адекватність реагування її матері.

Відповідь: _____

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Тема 12. Психічний розвиток у ранньому юнацькому віці

Мета: ознайомлення з особливостями психічного розвитку у ранньому юнацькому віці.

План

1. Соціальна ситуація розвитку в ранньому юнацькому віці.
2. Розумовий розвиток юнаків.
3. Формування особистості в ранньому юнацькому віці.

Література

1. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
3. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
4. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник/ О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська та ін. – К., 2001
6. Заброцький М.М. Вікова психологія: Курс лекцій – К., 1998
7. Савчин М.В., Василенко Л.Н. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006.
8. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
9. Радчук Г. К. Формування самооцінки професійно значущих якостей особистості старшокласника при виборі педагогічної професії: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07. - К., 1992. - 216 с.

I. Теоретичні завдання

1. Дайте визначення наступним термінам:

Терміни	Визначення
<i>Юнацька (молодіжна) субкультура</i>	
<i>Дивергентне мислення</i>	
<i>Індивідуальний стиль інтелектуальної діяльності</i>	
<i>Самовизначення</i>	

3. Виділіть та опишіть психічні особливості юнаків.

4. Проаналізуйте функції юнацької субкультури.

5. Охарактеризуйте етапи роботи довільного запам'ятовування юнаків.

2. Порівняйте системи спілкування юнаків з батьками та педагогами.

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

3. Охарактеризуйте вияви індивідуального стилю інтелектуальної діяльності юнаків.

Відповідь:

[illegible]

4. Наведіть приклади проблем професійного самовизначення юнаків.

Відповідь:

III. Практичні завдання

1. Розв'яжіть психологічні задачі

1. Про які психологічні особливості юнацького віку йдеться в епізоді фільму «Доживемо до понеділка», де старшокласник написав у творі: «Щастя - це коли тебе розуміють»?

2. Шістнадцятирічна Таня скаржиться подрузі: «Батьки мене не розуміють! Кажуть, що люблять, але хіба так люблять? Завжди підозри, запитання - з ким була, де була; мої речі потайки оглядають. І постійно сварять. І це все через любов, так?»

3. Першокурсниця Олена ділиться враженнями з подругою: «Якось мені важко навчатись в університеті. В школі було легше. До зростання навчального навантаження я вже звикла, навіть відвідування бібліотеки не викликає відрази. Однак викладачі мене не вирізняють як особистість, для них я рядова дівчина з потоку. Одногогрупники якісь недружні, кожен в світі своїх інтересів та подій».

4. Спираючись на висловлювання батька про сина, сформулюйте причини його ставлення до юнака та визначте наслідки цього ставлення на становлення особистості хлопця:

Відповідь:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ПРОГРАМОВАНЕ ОПИТУВАННЯ

(до другого модуля)

I. Виберіть одну правильну відповідь

1. Остаточне формування всіх органів та систем плода, підготовка дитини до народження та самостійного життя - це зміст якої фази пренатального розвитку:
 - а) фетальної,
 - б) ембріональної,
 - в) постнатальної,
 - г) термінальної.
2. Чи є факт недоношеності дитини підставою для формування в неї порушень психічного розвитку:
 - а) так, неадекватність психічного розвитку цієї дитини виявляється завжди,
 - б) цей факт становить лише ризик для формування порушень психічного розвитку дитини,
 - в) тільки у випадку, якщо дитина не отримала адекватної медичної допомоги,
 - г) ніякого впливу на психічний розвиток дитини її передчасне народження не має.
3. Виберіть назву психічного новоутворення, що формується в кінці фази новонародженості:

- а) мовлення,
- б) комплекс поживлення,
- в) маніпуляції з предметами,
- г) спілкування з дорослим.

4. Якою є провідна діяльність немовляти:

- а) емоційне спілкування з дорослим,
- б) учіння,
- в) їжа та сон,
- г) дотримання режиму життєдіяльності.

5. Провідною діяльністю дітей раннього періоду є:

- а) мовлення,
- б) предметно-маніпулятивна,
- в) емоційне спілкування з дорослими,
- г) ігрова.

6. Ранній вік сприятливий для розвитку якої психічної функції:

- а) мислення,
- б) логічного мислення,
- в) інтуїції,
- г) мовлення.

7. Мислення дітей раннього віку є:

- а) абстрактним,
- б) наочно-дійовим,
- в) наочно-образним,
- г) образно-логічним.

8. Часте вживання дитиною фрази «Я сам!», її неслухняність та впертість є ознаками якого явища психічного розвитку раннього віку:

- а) прискорення психічного розвитку,
- б) затримки психічного розвитку,
- в) кризи 3-ох років,
- г) дитячої шпитальності.

9. Фіксація дитиною свого зовнішнього вигляду та формальної статевої приналежності - це ознака якого психічного новоутворення раннього віку:

- а) самосприймання,
- б) гордості за досягнення,
- в) адекватної самооцінки,
- г) емоції сорому

10. Для дошкільного віку провідною діяльністю є:

- а) предметно-маніпулятивна,
- б) трудова,
- в) учіння,
- г) ігрова.

11. Наявність засвоєних норм поведінки - це зміст якого новоутворення психіки дошкільнят:

- а) уяви,
- б) образного мислення,
- в) внутрішніх етичних інстанцій,
- г) самоконтролю.

12. Мовне коментування дитиною дошкільного віку власних дій, «розмова з самим собою» - це ознаки якого психічного явища:

- а) внутрішнього мовлення,
- б) егоцентричного мовлення,
- в) монологу,

г) внутрішнього плану дій.

13. Знайдіть найсуттєвіше обґрунтування доречності використання вчителем початкової школи ігрового методу навчання шестирічок:

- а) для більш легкої зміни провідної діяльності - від ігрової до навчальної,
- б) для уникнення перевтоми дітей,
- в) для кращого розподілу ролей дітей,
- г) для зміцнення класного колективу.

14. Що таке внутрішній план дій як психічне новоутворення молодшого шкільного віку:

- а) попереднє мислене планування подальших розумових дій,
- б) сумлінне виконання вказівок вчителя,
- в) зосередження школяра на учбовому завданні,
- г) свідоме управління та регуляція дитиною власної психічної та поведінкової активності.

15. Спроможність цілеспрямовано докладати зусилля для організації розумової діяльності - це сутність якого новоутворення психіки молодших школярів:

- а) зосередженості,
- б) осмисленості,
- в) мимовільності,
- г) довільності.

16. Який процес фізичного розвитку підлітка найбільше впливає на його психіку:

- а) швидке зростання,
- б) акселерація,
- в) ретардація,
- г) статеве дозрівання.

17. «Хочу бути таким, як всі» і «Невже я такий, як всі» - це вияви якої суперечності психічного розвитку підлітка:

- а) між конформізмом і прагненням до індивідуальності,
- б) між різним рівнем фізичного та психічного розвитку,
- в) між тенденцією до самоствердження та залежністю від дорослих,
- г) між реакціями емансипації щодо дорослих та групування щодо ровесників.

18. Явище прискорених темпів статевого дозрівання підлітка на фоні повільніших темпів психічного розвитку - це визначення якого явища:

- а) підліткової шкільної дезадаптації,
- б) пубертатного «стрибка»,
- в) підліткової важковиховуваності,
- г) підліткового інфантилізму

19. Виберіть психічне новоутворення, яке формується в юнацькому віці:

- а) самовизначення,
- б) почуття дорослості,
- в) самооцінка,
- г) максималізм.

20. Надто категоричне ставлення молодих людей до дійсності, надмірні вимоги - це прояви якої юнацької психологічної особливості:

- а) юнацької безтурботності,
- б) міфу про власну унікальність юнаків,
- в) юнацького максималізму,
- г) юнацького інфантилізму.

III. Вставити пропущені слова

1. “Вік від одного до трьох років - це стадія сенситивності до ... впливів”.
2. “Гра є школою моралі, але не моралі в уявленні, а моралі в ...”.

3. “Шестиліткам потрібно дати можливість вволю...у школі”. (Д.Б. Ельконін).
4. “Що сильніша орієнтація вчителя на контроль за першокласниками, то швидше, уже в перші тижні навчання, слабшає у дітей почуття власної..., самоцінності і швидше знижується рівень їх ... мотивації в навчанні”. (А.Б. Орлов).
5. “Найкращий спосіб примусити учнів повірити, що прагнення до чнень має сенс, полягає в тому, щоб ... в це”.

Список рекомендованої літератури

1. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. 4-те вид., стер. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.
2. Психологія (загальна та вікова). Навчальний посібник. Уклад. Аханова А.В. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 192 с.
3. Кушнір Ю. В., Оверчук В.А., Шпортун О.М. Вікова та спеціальна психологія: навчальний посібник. Вінниця: Центр оперативного друку «Документ Принт»., 2020. 384 с.
4. Вікова психологія : навч. посіб. для с туд. вищ. навч. закл. О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасека; М-во освіти і науки України , Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. К. : ЦНЛ , 2020 . 376с .
5. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.
6. Панчук Н.П. Загальна і вікова психологія: Практикум: *Навчально-методичний посібник*. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2018. 168 с.
7. Психологія (загальна та вікова). Навчальний посібник. Уклад. Аханова А.В. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2021. 192 с.
8. Москальова А.С. Методи психодіагностики в навчально-виховному процесі: Навч. посіб. 2014. 360с.
9. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2022. 158 с.
10. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія: Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
11. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : [метод. рек.] / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред.В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.
12. Гріньова О.М., Терещенко Л.А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
13. Аханова А.В. Вікова психологія в схемах та таблицях. Методичний посібник. Луцьк: ЛПК, 2019. 76 с.
14. Білоус О. В. Вікова психологія: Навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
15. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.- 2004. – 112с.
16. Терлецька Л. Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л. Г. Терлецька. – К. : Видавничий дім "Слово", 2013. – 608 с.
17. Хомуленко Т.Б., Лисенко Л.М., Моргунова Н.С. Вікова та педагогічна психологія Навчально-методичний посібник Харків: ХНАДУ, 2009. 148 с.